

Kortlægning af sundhedsaktiviteter på skolerne i Slagelse Kommune.

**Pernille Vibe Rasmussen
Center for Folkesundhed
Slagelse Kommune**

Indholdsfortegnelse

1. 0 Indledning	3
2.0 Formål og metode	3
2.1 Undersøgelsens fokus	3
2.2 Interviews, udvælgelse af interviewpersoner og observationer	4
3.0 Kortlægning af de enkelte skoler i Slagelse Kommune	5
4.0 Kortlægningen af de enkelte emner (det samlede billede i Slagelse Kommune)	17
4.1 Kost og drikkevarer	17
4.2 Fysisk aktivitet/motion/bevægelse	20
4.3 Trivsel	25
4.4 Seksuel sundhed	27
4.5 Rusmidler (herunder illegale stoffer og alkohol)	29
4.6 Rygning	31
5.0 anbefalinger samt råd i forhold til at styrke den fremtidige indsats	34
5.1 Kost og drikkevarer	34
5.2 Fysisk aktivitet/motion/bevægelse	35
5.3 Trivsel	35
5.4 Seksuel sundhed	36
5.5 Rusmidler (herunder illegale stoffer og alkohol)	36
5.6 Rygning	37
5.7 Øvrige anbefalinger	37
6.0 Litteraturliste	39

1. Indledning

Størstedelen af danske børn i den skolepligtige alder opholder sig en stor del af dagligdagen i skolen og evt. i skolefritidsordningen (SFO). Det er derfor oplagt at øge den sundhedsfremmende indsats i disse miljøer ved at give eleverne viden og handlemuligheder til at fremme deres egen og andres sundhed. Skolen som arena kan være med til at understøtte elevernes sundhed og trivsel ved for eksempel at fokusere på sund kost, fysisk aktivitet, seksuel sundhed og ved at beskytte eleverne mod tobaksrøg, rusmidler, ulykker og mobning. Forældrene har et stor ansvar i forhold til deres børns sundhed, men det er afgørende, at det omkringliggende samfund herunder skolen og SFO skaber rammerne, så det sunde liv kan leves. Skolen er således en vigtig arena i forhold til elevernes sundhed, ikke mindst fordi eleverne ofte præges af de normer, som de møder i skolen. Det er vigtigt, at skolerne samt SFO'erne arbejder ud fra det brede sundhedsbegreb, som lyder: *"Sundhed er en tilstand hos et individ eller en gruppe af individer karakteriseret ved fysisk, mental og social trivsel"*¹. Med det brede sundhedsbegreb som udgangspunkt handler arbejdet med at fremme elevernes sundhed om at skabe et sundt og godt skoleliv, som kan understøtte den generelle udvikling og trivsel. Skolerne i Slagelse Kommune udfører en lang række af gode og velfungerende sundheds- og forebyggelsesinitiativer/aktiviteter, hvori det brede sundhedsbegreb er vægtet. For at få et overblik over disse initiativer og aktiviteter har Center for Folkesundhed samt Center for Skole besluttet, at undersøge de enkelte skolers arbejde nærmere.

Efter kommunernes sammenlægning er der i dag 21 normalskoler (folkeskoler), 4 specialskoler og et 10. klassecenter, som hører under Center for Skole (Slagelse Kommune). Derudover er der 6 private/friskoler samt 4 private specialskoler (Center for Skole har tilsyn med disse) i Slagelse Kommune. Undersøgelsens informationer er indsamlet i perioden november 2009 – maj 2010. Interviewmaterialet er herefter bearbejdet, og denne rapport er udarbejdet.

2. Formål og metode

Formålet med kortlægningen er:

- A) At give et overblik over de overordnede sundheds- og forebyggelsesinitiativer/aktiviteter de enkelte skoler tilbyder i Slagelse Kommune.
- B) At give et samlet billede af de sundheds- og forebyggelsesinitiativer/aktiviteter som Slagelse Kommune har iværksat på skoleområdet herunder inddragelse af relevant litteratur.
- C) At give anbefalinger samt råd til styrkelsen af den fremtidige indsats af sundheds- og forebyggelsesinitiativer/aktiviteter på skolerne i Slagelse Kommune.

2.1 Undersøgelsens fokus:

Undersøgelsen tager ikke sigte på at teste eller evaluere konkrete initiativer eller aktiviteter i forhold til sundhed og forebyggelse på de enkelte skoler. Undersøgelsen er derimod søgende overfor de overordnede, særligt de strukturelle tiltag, de enkelte skoler har iværksat på sundhedsområdet. Det er således ikke hensigten, at undersøge hvilke sundheds- og forebyggelsesinitiativer/aktiviteter, der bliver undervist og formidlet på de forskellige klassetrin. Undersøgelsen er på et overordnet plan og koncentrerer sig om, at undersøge sundhed ud fra det brede sundhedsbegreb bl.a. ved at undersøge om de enkelte skoler har udarbejdet kost -, bevægelses -, møb-, rusmiddel - og rygepolitikker, og om der i relation til disse er igangsat konkrete aktiviteter. Det er besluttet at lave undersøgelsen så bred som muligt, og derfor er alle skoler inddraget. Interviewformen er anvendt frem for et spørgeskema, idet det var muligt at spørge nærmere ind til en række områder. Derudover blev

¹ WHO 1958.

det vægtet, at det var givtigt at skabe en mere personlig kontakt til skolerne, som kan være brugbar på sigt.

2.2 Interviews, udvælgelse af interviewpersoner og observationer:

Indledningsvis er skolerne under Center for Skole informeret om undersøgelsen i nyhedsbrevet udsendt af Center for Skole, og private/friskolerne har fået tilsendt en mail med oplysninger om undersøgelsen.

I forhold til udvælgelsen af interviewpersoner er der herefter taget telefonisk kontakt til skolerne. I forhold til de private specialskoler (de skoler Center for Skole har tilsyn med) indledtes kontakten med telefonsamtalen, idet de ikke blev informeret skriftligt. I telefonsamtalerne er der spurgt ind til, om det var muligt at tale med skolelederen eller en afdelingsleder. Herefter er der aftalt et interview med enten skolelederen eller en afdelingsleder fortrinsvis skolelederen. Det er således den enkelte skole, der har udvalgt den person, der er repræsentativ for skolen.

Der er udarbejdet en interviewguide, som hjælp til kortlægningen. De overordnede emner for interviewguiden er følgende: Kost/drikkevarer, fysisk aktivitet/motion/bevægelse, trivsel, seksuel sundhed, rusmidler og rygning. Interviewguiden er udarbejdet af repræsentanter fra Center for Kultur og Fritid, Center for Folkesundhed, Sundhedstjenesten, Misbrugscenteret og Tandplejen.

Der er fortrinsvis foretaget enkeltinterviews, men i flere tilfælde har skolelederen valgt at tage, en afdelingsleder, en lærer eller en SFO leder med. Deltagernes medvirken i interviewene er baseret på frivillighed. Interviewene er i næsten alle tilfælde optaget digitalt, hvorefter de er hørt igennem, og de enkelte afsnit om hver skole er herefter skrevet. Interviewene er foretaget af sundhedskonsulent Pernille Vibe Rasmussen fra Center for Folkesundhed og derudover har idrætskoordinator Per Andersen fra Center for Kultur og Fritid deltaget.

I forbindelse med besøgene på skolerne er der foretaget en række observationer af skolens faciliteter. På mange af skolerne gav skolelederne en rundvisning, hvor skolens indendørs faciliteter i forhold til bevægelse blev vist frem samt evt. skolens bod/kantine. Derudover er der brugt tid på at observere skolernes legepladser samt evt. tilhørende grønne områder.

3.0 Kortlægning af de enkelte skoler i Slagelse Kommune

I nedenstående afsnit er samlet de overordnede sundheds- og forebyggelsesinitiativer/aktiviteter, de enkelte skoler i Slagelse Kommune tilbyder. Formålet er således, at danne et overordnet overblik over de initiativer/aktiviteter, de enkelte skoler tilbyder. Følgende emner er belyst:

- Kost og drikkevarer
- Fysisk aktivitet/motion/bevægelse
- Seksuel sundhed
- Trivsel
- Rusmidler (herunder illegale stoffer og alkohol)
- Rygning

I forlængelse heraf er det vigtigt, at pointere, at der er tale om et øjebliksbillede på skolen, og derfor kan der sidenhen været igangsat nye tiltag ligesom andre kan være afsluttet. Derudover kan det være, at ikke alle initiativer/aktiviteter er blevet oplyst i interviewet.

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
Agersø skole (Ø-skole) 0-6 klasse 13 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Ingen kantine-ordning. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik. I det fremtidige arbejde fokuseres der på at få mere bevægelse ind i elevernes hverdag.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	Skolens mobbepolitik er under revision. Skolen har en række trivselsregler.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik herunder en ryge politik. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.
Antvorskov Skole 0-9 klasse 927 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Ingen kantine ordning. Skolen har a prøvet madordninger fra en række firmaer. Har ikke haft den store succes med dette. Skolen er interesseret i et samarbejde med Antvorskovhallen vedr. sundskolemad. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen. Skolen har morgen motion for indskoling. Skolen har AKT ² idræt. Skolen har legepatruljer. Skolen har venskabsklasser. Der arbejdes på at etablere åben hal i det store frikvarter.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	Der er udarbejdet en trivselsstrategi. Skolen er LP-skole ³ . Skolen har en skolerådgiver ansat til at varetage trivselsopgaver.	Skolen har en overordnet rusmiddelpolitik. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Baggesens Skolen 0-9 klasse 604 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Skolen har tidligere haft en	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen. Skolen har en projektklasse, hvor motion og kost tænkes ind.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	Skolen har ingen overordnet mobbe eller trivselspolitik.	Der er på skolen udarbejdet en rusmiddelpolitik. Derudover har skolen

² AKT står for adfærd, kontakt og trivsel.

³ LP-modellen er udviklet af Thomas Nordahl og er en pædagogisk analysemodel, der anvendes i forhold til arbejdet med elevernes trivsel. Størstedelen af folkeskolerne arbejder med modellen eller skal påbegynde den.

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	<p>madpakkeordning med et firma.</p> <p>Skolen er interesseret i et samarbejde med hallen vedr. sund skolemad.</p> <p>Skolens ældste elever må gerne forlade skolen/matriklen i frikvartererne.</p>	<p>Skolen har legepatruljer</p> <p>Skolen har venskabsklasser.</p>	<p>Skolen har haft besøgt sekskaravanen.</p>		<p>igangsat en række aktiviteter - herunder foredrag i forhold til forebyggelse.</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.</p>
<p>Boeslunde skole</p> <p>0-3 klasse</p> <p>51 elever</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen.</p> <p>Der er ingen mulighed for indkøb af mad på skolen.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>Skolen har morgenløb</p> <p>Emneuge i uge 41 vedr. kost og motion</p> <p>I SFO'en løbes der hver dag eller igangsættes bevægelses aktiviteter, hvor alle elever skal være med.</p>	<p>Skolen har elever fra 0-3 klasse. Derfor er dette spørgsmål ikke vægtet.</p>	<p>Skolens mobbepolitik er under revision.</p>	<p>Skolen har ikke en rusmiddelpolitik.</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.</p>
<p>Broskolen</p> <p>0-9 klasse</p> <p>437 elever</p>	<p>Kostpolitik er udarbejdet på skolen.</p> <p>Der er etableret en cafe, hvor der er et stort udbud af mad (både til frokost og morgenmad).</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>I frikvartererne anvendes skolens gymnastiksale til leg og bevægelse.</p> <p>Der er iværksat initiativer vedr. legepatruljer, men det er ikke et fast etableret tilbud.</p> <p>Skolen deltager i et projekt omhandlende marginaliserede unge, hvis formål bl.a. er at få de unge til at deltage i foreningslivet.</p>	<p>Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.</p> <p>Emnet seksuel sundhed har været diskuteret i skolebestyrelsen, i forhold til hvordan dette kunne prioriteres.</p>	<p>Skolen har udarbejdet en trivselspolitik.</p>	<p>Skolen har ikke en rusmiddelpolitik.</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.</p>
<p>Dalmose Central Skole</p> <p>0-9 klasse</p> <p>292 elever</p>	<p>Kostpolitik er udarbejdet på skolen.</p> <p>Dalmose hallen leverer hver dag mad til en række af skolens elever.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen</p> <p>Legepatruljer er etableret.</p> <p>Skolen er interesseret i korte målrettede bevægelses/aktivitetskurser til lærerne/idrætslærerne.</p>	<p>Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.</p>	<p>Der er ikke nedskrevet en overordnet mobbepolitik på skolen.</p> <p>Derimod er trivsel indskrevet i AKT-funktionen, og der er udarbejdet en handleplan i forhold til trivsel.</p>	<p>Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik.</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.</p>
<p>Eggeslev-magle skole</p> <p>0-9 klasse</p> <p>738 elever</p>	<p>Der er nedskrevet en række principper for sund kost på skolen.</p> <p>Skolen har en bod.</p> <p>Skolen har deltaget i Fødevarerministeriets madordning (8 uger med gratis skolemad).</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>Der er etableret legepatruljer (pædagoger samt lærere er patruljer).</p> <p>Åben hal i frikvartererne på mellemtrinnet.</p>	<p>Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.</p>	<p>Skolens mobbepolitik er under revision.</p> <p>LP-skole fra sommeren 2010</p>	<p>Skolen har ikke en rusmiddelpolitik.</p> <p>I forhold til rygning har skolelederen fremsat et forslag om, at der fra 1. august 2010 ikke må ryges på matriklen af personalet.</p>

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	<p>Skolene er ikke umiddelbart positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad.</p> <p>Skolen har opprioriteret hjemkundskabs – timeme.</p> <p>Skolens ældste elever må gerne forlade skolen/matriklen i frikvartereme.</p>				P. T må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Flakkebjerg skole 0-6 klasse 134 elever	<p>Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen.</p> <p>Sund kost tænkes ind i de øvrige timer herunder hjemkundskabs-timeme.</p> <p>Dalmose hallen leverer hver dag mad til en række af skolens elever.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik.</p> <p>Skolen har morgen motion.</p> <p>Faget kost og motion to timer ugentligt.</p> <p>Åben frikvarter i skolens gymnastiksal.</p> <p>Der arbejdes på at etablere legepatruljer (skolen vil gerne have inspiration til dette).</p>	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	<p>Skolen skal i gang med at udarbejde en mobbepolitik.</p> <p>Skolen er LP-skole.</p> <p>AKT læreme anvendes meget i forhold til trivsel.</p>	<p>Skolen har ikke en rusmiddelpolitik.</p> <p>I forhold til rygning så må lærerne ryge udenfor matriklen.</p>
Hashøj-Skolen 0-6 klasse 117 elever	<p>Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen.</p> <p>Skolen har en bod.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>Skolen er interesseret i målrettede aktivitets/ bevægelseskurser til lærerne samt hjælp til etablering af legepatruljer.</p>	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	<p>En trivselspolitik er under udarbejdelse, som bl.a. vil indeholde en handlingsplan i tilfælde af mobning.</p> <p>Skolen er LP-skole.</p> <p>Skolen skal i gang med at benytte materialet "Fri for mobberi" fra Red Barnet.</p>	<p>Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. Ifølge lederen skal en sådan udarbejdes, hvor især den forebyggende del vægtes.</p> <p>I forhold til rygning så ryger lærerne under et halvtag på matriklen, hvor eleverne kan se dem. Der arbejdes på at etablere et sted, hvor lærerne kan ryge væk fra eleverne.</p>
Hvilebjerg-Skolen 0-6 klasse 192 elever	<p>Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen.</p> <p>Skolen har en bod.</p> <p>Skolen er ikke umiddelbart positivt stemt overfor et samarbejde med en</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>Lederen vil gerne i det fremtidige arbejde integrere bevægelse mere i undervisningen samt arbejde med sundhedsprofiler.</p> <p>Arbejder på at deltage i "Sund</p>	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	<p>Skolen har et overordnet værdigrundlag, en egentlig mobbepolitik under udarbejdelse.</p> <p>Skolen er LP-skole.</p>	<p>Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.</p>

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	hal vedr. sund skolemad. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Skole Nettet.dk".			
Kirkeskovskolen 0-6 klasse 163 elever	Der er udarbejdet principper for en kostpolitik på skolen. Skolen har en skolebod. Skolen er positivt indstillet overfor et samarbejde med en hal vedr. Sund skolemad. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Morgenmotion er indført på skolen. Skolen er interesseret i korte målrettede bevægelses/aktivitetskurser til lærerne på skolens eget område, så skolens faciliteter kan anvendes. Skolen vil gerne deltage i "Sund Skole Nettet .dk" herunder arbejde med sundhedsprofiler.	Emnet blev ikke drøftet.	Skolen har ingen overordnet mobbepolitik, men der er nedskrevet en række generelle regler. Fra næste skoleår bliver skolen LP-skole.	Skolen har en overordnet rusmiddelpolitik. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Marievangs-skolen 0-9 klasse 874 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. I perioder har skolen en bod. Skolen har tidligere deltaget i madordninger. Skolen er ikke umiddelbart positivt indstillet overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad, idet skolelederen vil se, om de ikke selv kan få stablet en ordning i gang. Dette arbejde er påbegyndt. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. En række klasser har morgenmotion et par gange om ugen. Skolen er interesseret i målrettede aktivitets/ bevægelseskurser til lærerne samt hjælp til etablering af legepatruljer.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	Der er udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Skolen er LP-skole. Anvender en uddannet konfliktløser i trivselarbejdet samt AKT læremet.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem. Lederen er interesseret i et tilbud til eleverne om rygestop.
Nymark-Skolen 0-9 klasse 578 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Skolen har tidligere deltaget i madordninger. Skolen har fået bygget et produktionskøkken, hvor der produceres mad, som eleverne kan købe.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har læsning og motion i 5. klasse. Skolen har legepatruljer. Det er planen, at der skal igangsættes åben hal i frikvartererne.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Skolelederen mener, at en overordnet indsats vil kunne øge fokus på emnet.	Der er udarbejdet en overordnet trivselspolitik. Skolen er LP-skole.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem. Lederen er interesseret i tilbud

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	De ældste elever (8.-9. klasse) må forlade skolen/matriklen i frikvartererne.				om rygestop til eleverne.
Nørrevangs- skolen 0-9 klasse 337 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Skolen har etableret en kantine og ansat en kok på skolen. 0.-1. klasse får hver dag gratis mad (frokost). De øvrige elever kan købe måltidet. De ældste elever fra 8.-10. klasse må forlade skolen/matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Ifølge skolelederen bliver idræt, motion og bevægelse vigtige elementer i arbejdet med den nye heldagsskole (skolen skal være heldagsskole fra sommeren 2010).	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen. I AKT funktionen arbejdes der meget med trivsel.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem. Skolelederen er interesseret i tilbud om rygestop til eleverne.
Omø skole (ø-skole) 0-6 klasse 12 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Det er ikke muligt at købe mad på skolen. Eleverne handler ikke ind i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Bevægelse inddrages meget i arbejdet med naturen og grønne temaer.	Emnet blev ikke drøftet.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.
Skælskør skole 0-9 klasse 371 elever	Kostpolitik er under udarbejdelse. Har periodevis en bod på skolen. Skolen er ikke umiddelbart positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad. 8.-9. klasse må forlade skolen/matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Har erfaringer med morgenløb. Skolen har etableret valgfaget friluftsliv. Skolens hal anvendes i frikvartererne.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Skolen har på et tidspunkt haft besøg af sexkaravanen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen, men denne er under udarbejdelse. LP-skole fra sommeren 2010.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Stillinge skole 0-9 klasse 338 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Skolen har en bod. Skolen er positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolelederen er meget optaget af at motion og trivsel hænger sammen. I AKT undervisningen anvendes bevægelse. Skolen vil gerne arbejde med testning af eleverne eks. i forhold til at måle elevernes kondital.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Skolen har en handleplan mod drilleri og mobning.	Der er nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	frikvartereme.	SFOén prioriterer bevægelse højt.			
Sønder- Markskolen 0-9 klasse 541 elever	Kostpolitik /sundhedspolitik er udarbejdet på skolen. Der er en bod på skolen. Skolen er positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har en overordnet sundhedspolitik, hvor bevægelse er tænkt ind. Skolen er interesseret i etablering af legepatruljer.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Skolelederen tror, at indsatsen til eleverne i forhold til seksuel sundhed skal påbegyndes tidligere, end tilfældet er i dag.	Skolen har en overordnet trivselspolitik, der bl.a. indeholder et regelsæt/ ordensregler for, hvordan eleverne skal opføre sig. AKT læreme anvendes i arbejdet med trivsel, herunder er der en AKT lærer i frikvartereme, som eleverne kan snakke med. Skolen er LP skole fra starten af 2010.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Tårnbor g Skole 0-9 klasse 349 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Skolen har tidligere deltaget i madordninger, hvor der blev leveret mad udefra. Skolen er positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har sundhedsuger. Skolen har valgfaget bevægelse/idræt. Repræsentanterne fra skolerne interesserede i målrettede aktivitetskurser for lærerne samt pædagogerne. Der er legepatruljer på skolen.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Afholder emne uge i uge Sex. Skolen har på et tidspunkt haft besøg af sekskaravanen.	Skolen har en overordnet mobbe politik. Fra sommeren 2010 skal skolen være LP-skole.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.
Vemmelev Skole 0-9 klasse 473 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Der er en bod på skolen. Skolen er positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad. Skolen har frugtordning. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har valgfaget krop og læring. Skolen er interesseret i målrettede aktivitetskurser for lærerne samt pædagogerne.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Sygepleje- studerende har været på besøg og talt om emnet, hvilket skolen havde gode erfaringer med.	Skolen har en overordnet handleplan mod mobning samt et værdigrundlag. Skolen er LP-skole. AKT læreme arbejder meget med trivsel. Venskabsklasser er etableret.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Vestermose Skole 0-6 klasse 110 elever	Kostpolitik er udarbejdet på skolen. Skolen har en bod.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har aktiviteten læs og løb fire gange om ugen.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er udarbejdet en overordnet mobbe politik. Skolen er LP-skole. Har arbejdet med Trin for Trin	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	Skolen har fået leveret mad udefra bl.a. fra en kro. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.	Skolen vil gerne etablere legepatruljer hvor lærere og pædagoger uddannes. I det kommende arbejde vil lederen gerne arbejde med sundhedsprofiler.		og skal i gang med at arbejde med materialet "Fri for mobberi" fra Red Barnet. Skolen har elevmægler.	så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel. Der er lavet en afskærmning uden for matriklen, hvor medarbejderne kan ryge.
X-class (tiende klasse- center) 10. klasse 324 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. På linjefagene i idræt vægtes sund ernæring. Elevernes kost inddrages ofte i skolehjem-samtalerne. Skolen vil meget gerne have etableret en madordning til skolens elever. Eleverne må gerne forlade matriklen i frikvartereme.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Idrætslinjerne har 12 timers idræt om ugen, hvori der også er indlagt teori. Temauger på de øvrige linjer omhandlende sundhed (bevægelse). Ugerne indledes med en række fysiske test.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en overordnet mobbepolitik. Ifølge de interviewede så skal man i gang med udarbejdelsen. Skolen er LP-skole. I kontakttimerne arbejdes der meget med konflikthåndtering.	Der er nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel. Eleverne ryger lige udenfor hoveddøren, Ifølge de interviewede ryger 80-100 elever ud af de 324 elever, der går på skolen. De interviewede er meget interesserede i rygestop til skolens elever.
Special- Skoleme					
Attekær- gård (Heldags- skole) 0-9 klasse Normeret til 20 elever	Der er ikke en udarbejdet kostpolitik på skolen, men der er igangsat en række aktiviteter på området: Der serveres sund morgenmad. Eleverne har en frokostordning. Eleverne indtænkes i processen med indkøb, tilberedning, borddækning osv. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartereme.	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen. Motion indtænkes meget i undervisningen, og de omkringliggende grønne områder benyttes i undervisningen.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter. Skolelederen tror, det vil være en god ide at få folk udefra til at komme og undervise i emnet.	Der er ikke nedskrevet en mobbe- eller trivselspolitik.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik, men der bruges ressourcer på forebyggelse på området. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.
Havrebjerg (Heldags- Skole) 0-7 klasse 35 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Ifølge lederen, arbejdes der meget med kostdelen, og det er hensigten at få	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen. Morgenmotion for en række elever. Alle elever har halvdelen af året	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.	En mobbepolitik er under udarbejdelse. Hver uge har lærerne samtaler med hver enkelt elev, og denne samtale omhandler i høj grad trivsel.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	<p>udarbejdet en kostpolitik.</p> <p>Der er ingen mulighed for indkøb af mad på skolen.</p> <p>Der er en frugtordning på skolen.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.</p>	<p>ugentligt 2 timers svømning.</p> <p>I frikvartererne er der tilrettelagt aktiviteter for eleverne enten i gymnastikhallen eller i skolegården. Dette er lærerstyret.</p>			<p>ryge på skolens matrikel.</p> <p>Eleverne må hverken ryge i skoletiden eller til og fra skolen. Dette prøver skolens medarbejdere at håndhæve.</p>
<p>Heldags- skolen under Broskolen 0-9 klasse 23 elever</p>	<p>Der er ikke nedskrevet en kostpolitik på skolen.</p> <p>Ifølge skolelederen er det et emne der prioriteres højt og emnet integreres i undervisningen eks. med et forløb omhandlende kroppen og ernæring.</p> <p>Skolens serverer morgenmad til de elever der ikke har fået spist morgenmad hjemmefra. Der afsættes 45 min. til at indtage frokosten.</p> <p>Broskolens kantine kan benyttes af eleverne.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>Eleverne har to timers svømning hver uge.</p>	<p>Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter.</p>	<p>Skolen arbejder ud fra Broskolens overordnede trivselspolitik.</p> <p>Skolen har trivselsregler.</p>	<p>Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik.</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.</p>
<p>Store- bæltskolen (skole for udviklings- hæmmede) 0-10 klasse 111 elever</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen.</p> <p>Det er ikke muligt at købe mad på skolen, hvilket skolelederen håber bliver muligt i fremtiden, da rammerne er til stede på skolen.</p> <p>Det er ikke muligt for eleverne at få adgang til usunde ting i deres skoletid.</p>	<p>Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen.</p> <p>Medarbejderne på skolen hjælper med at igangsætte lege i frikvartererne.</p> <p>Alle elever har svømning hver uge.</p> <p>Der er ansat en fundraiser til at ansøge om midler til etablering af en legeplads. Succeskriteriet for legepladsen er, at alle elever skal kunne røre sig på en eller anden måde.</p>	<p>Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.</p>	<p>Der er udarbejdet en mobbepolitik på skolen.</p> <p>Skolen er LP-skole.</p>	<p>Skolen har ikke umiddelbart udarbejdet en rusmiddelpolitik på skolen.</p> <p>I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.</p>

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
Privat skolerne					
Dyhrs Skole 0-10 klasse 645 elever	Det er udarbejdet en kostpolitik på skolen. Skolen har en frugtbod. Skolen har været med i et forsøgsprojekt, hvor eleverne fik tildelt madpakker hver dag. Eleverne i 10. klasse må forlade skolen i spiseafkvarteret.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Øget indsats med bevægelse til børnehaveklasserne. Skolen har faget musik og bevægelse på 7. årgang. Tiende klasse har en teoritime vedr. idræt og bevægelse udover de to fysiske timer hver uge.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der udarbejdes sociale mål i hver klasse samt sociale spilleregler. Klassekonference to gange årligt hvor trivslen hos eleverne behandles. Der arbejdes med klasselog. Der arbejdes med miljø/trivselsundersøgelse og heraf udarbejdes handleplaner.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.
Forlev Friskole 0-9 klasse 200 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Der er en selvorganiseret madpakkeordning på skolen. Skolen har derudover en bod. Flere klasser har frugtordning, hvor forældrene på skift sørger for frugt til eleverne hver dag. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har H-fag (et valgfag, hvori der indgår bevægelse).	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Skolen har en handleplan mod mobning. Skolen har venskabsklasser. Trivselsdag årligt i hver klasse.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Friskolen Lille Egede 0-9 klasse	Der er udarbejdet en kostpolitik på skolen. Frugtordning fra Fødevarerministeriet. Skolen har en bod. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. I 2. klasse er der morgenmotion (løbetur). 8-9 klasse har faget krop, sundhed og bevægelse. Tredje lektion i indskolingen er legetime, hvor eleverne ofte er uden dørs for at bevæge sig.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Der arbejdes meget med at bevidstgøre eleverne om, hvad mobning er.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Helms Skole 0-9 klasse 190 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Skolen har en bod. Skolen er ikke umiddelbart positivt stemt overfor et samarbejde med en hal vedr. sund skolemad.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Skolen har arbejdet med elevernes kondition over en længere periode. Skolen har P-fag (et fag hvor bevægelse i perioder er tænkt ind).	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er udarbejdet en mobbepolitik på skolen.	Der er ikke nedskrevet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	Eleverne må gerne forlade matriklen i frikvartererne.	De ældste elever må bruge gymnastiksalen i frikvartererne.			
Landsgrav Friskole 0-9 klasse 198 elever	Der er udarbejdet en kostpolitik på skolen. Der er frugt i 10 frikvarteret. Skolen har tidligere haft en madpakkeordning. Skolen er positivt stemt overfor et samarbejde med en halv vedr. sund skolemad. Eleverne har hjemkundskab i 3., 4., 5. og 6. Klasse. hvori der indtænkes sund mad og hygiejne. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen. Ifølge skolelederen integreres bevægelse meget i undervisningen. I indskolingen og på mellemtrinnet er der indført morgenmotion (løb). Lange frikvarter er vægtet. Skolens hal er åben i et frikvarter om dagen. Medarbejderne er blevet opkvalificeret med kurser i forhold til leg og bevægelse.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Skolen har deltaget i et projekt, hvor unge kommer ud i klasserne og underviser, debatterer med eleverne.	Der er nedskrevet en trivselspolitik på skolen. AKT lærerne superviserer de øvrige lærere. Der afholdes trivselsdag.	Skolen har ikke en rusmiddelpolitik, der henvender sig til eleverne. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolens matrikel.
Trelleborg Friskole 0-9 klasse 128 elever	Der er ikke udarbejdet en decideret kostpolitik på skolen. Ifølge skolelederen er sund kost og levevis med i skolens værdigrundlag. Hver dag er der afskåret frugt til eleverne. Hjemkundskab fra 0.-6. klasse er vægtet. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en decideret bevægelsespolitik. Ifølge lederen er bevægelse centralt i skolens værdigrundlag. 0.-6. klasse har fire timers idræt om ugen. Skolen har ude-skoler. Skolen har lange frikvarter (35 min). Skolen er interesseret i korte målrettede aktivitetskurser til lærerne.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen. Skolen er med i kampagnen uge Sex.	Der er udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Hver klasse har udarbejdet sociale regler.	Der er ikke udarbejdet en overordnet rusmiddelpolitik. I forhold til rygning så må medarbejderne ryge på matriklen, et sted hvor eleverne ikke kan se dem.
Speciel Skoleme der er tilsyn med					
Bakke Skolen Storebakke skolen 14-16 årige Lillebakke skolen 7-16	Skolen arbejder ud fra kostpolitikken som er udarbejdet af Slagelse Børn og Unge Center. Eleverne får frokost hver dag på skolen. Det leveres fra	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Der er en tæt dialog med Slagelse Børn og Unge Center i forhold til udarbejdelse af elevplaner.	Der er ikke udarbejdet en rusmiddelpolitik på skolen. Eleverne på den Store skole må ryge på et afgrænset område. På den Lille

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
år. I alt 16 elever	køkkenet på Slagelse Børn og Unge Center. Der er mulighed for, at eleverne kan få morgenmad på skolen. Der er altid frugt på skolen til eleverne. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.			Der arbejdes med elevevurderinger.	skole må eleverne ikke ryge. I forhold til rygning så må medarbejderne ikke ryge på skolemes matrikler.
Magleby Skolecenter	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Formiddagsnack (der serveres smoothies, brød og frugt hver dag). Eleverne får skiveskåret frugt med ud i klasserne. Eleverne får frokost hver dag på skolen. Der er en ansat en kok til dette. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen. Eleverne har morgenmotion hver dag af en times varighed. Dette har skolen meget gode erfaringer med og har haft det de sidste 8 år.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Der arbejdes meget med trivsel.	Der er udarbejdet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så er der udarbejdet en rygepolitik på skolen. Det er ikke tilladt at ryge indenfor, men der må ryges udenfor i et så kaldt rygeafsnit (både elever og medarbejdere). Eleverne skal have rygetilladelse af deres forældre for at ryge på skolen.
Skolen på Langebjerg- gaard 9-16 år 4 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Morgenmad og frokost serveres i plejefamilien. Formiddagsnack (juice og müslibar serveres i skolen). Interesseret i vejledning fra en diætist. Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen	Der er ikke udarbejdet en rusmiddelpolitik på skolen. I forhold til rygning så må der ikke ryges på matriklen. Eleverne sendes hjem, hvis de ryger.
Lille Valbygaard Skole 1-9 klasse 8 elever	Der er ikke udarbejdet en kostpolitik på skolen. Eleverne spiser frokost på skolen (brød, frugt og pålæg).	Der er ikke udarbejdet en bevægelsespolitik på skolen. I 3-4 lektion er der altid tænkt bevægelse ind i undervisningen.	Der er ikke igangsat nogle overordnede aktiviteter på skolen.	Der er ikke udarbejdet en mobbepolitik på skolen. Der arbejdes meget med trivsel i det daglige.	Der bliver lavet en kontrakt med de unge der bor på opholdsstedet (en slags rusmiddelpolitik), samt de der går på skolen. Heri står

Skole/ spor/ antal elever	Kost/ drikkevarer	Fysisk aktivitet/ motion/ bevægelse	Seksuel sundhed	Trivsel	Rusmidler/ Rygning
	<p>Der er forbud mod at indtage sukkerholdige drikke samt søde sager på skolen.</p> <p>Det er ikke tilladt for eleverne at forlade matriklen i frikvartererne.</p>				<p>bl.a., at eleven bortvises, hvis de benytter sig af rusmidler.</p> <p>I forhold til rygning så må der ryges udenfor (på matriklen) både på skolen og på opholdsstedet på et anvist sted. Dette gælder både medarbejdere samt eleverne.</p> <p>Eleverne skal have rygetilladelse fra deres forældre.</p>

4. Kortlægningen af de enkelte emner (det samlede billede i Slagelse Kommune)

Nedenstående afsnit belyser, hvordan det samlede billede ser ud i Slagelse Kommune indenfor områderne kost/drikkevarer, fysisk aktivitet/motion/bevægelse, seksuel sundhed, trivsel, rusmidler samt rygning. Afsnittet er skrevet med afsæt i relevant litteratur på området, og samtidig præsenteres det samlede billede fra kortlægningen på skolerne.

4.1 Kost og drikkevarer

Børn og unge tilbringer en stor del af deres tid i skolen, og ikke mindst derfor har det en afgørende betydning, hvad de spiser og drikker, mens de er i skolen. Omkring halvdelen af børn og unges energiindtag dækkes ved de måltider, de indtager i skolen⁴.

Nogle af de kortsigtede konsekvenser af en forkert sammensat kost er huller i tænderne, fedme og vitaminmangelsygdomme, mens de langsigtede kostrelaterede sygdomme eks. er hjertekarsygdomme samt sukkersyge. At børn udvikler sunde kostvaner allerede i barndommen er afgørende for, at de forebygger helbredsproblemer og alvorlige sygdomme senere i livet⁵. På nuværende tidspunkt er der ikke megen litteratur i forhold til effekten af forebyggende og sundhedsfremmende indsatser i skoler, hvor der alene fokuseres på kostdelen⁶. Kvalitative undersøgelser har vist, at indsatser med undervisningsforløb er egnede til piger, mens ændringer i struktur og omgivelser, der øger tilgængeligheden til sund kost er mere egnede til drenge⁷.

Mad og måltidspolitik

Alle studier, der har fokus på kosten i skolen, inddrager på en eller anden vis mad - og måltidspolitikker⁸. En mad- og måltidspolitik kan defineres som en fælles vedtaget og nedskrevet politik om elevernes mad og måltider, mens de er i skole. En sådan politik redegør for, hvordan skolen forholder sig til den mad, der tilbydes og spises i skolen. Følgende aktiviteter kan udspringe af en mad- og måltidspolitik: Madordning, frugtordning, etablering af sund skolebod, undervisning om sund kost og måltider samt bedre rammer for måltiderne. En mad- og måltidspolitik kan være med til at sætte fokus på sund kost og sikre, at lærere, forældre og skolens elever bliver mere bevidste om betydningen af sunde mad- og måltidsvaner. Med en politik skabes derved en fælles grundholdning, der kan fungere som udgangspunkt for at etablere indsatser, der sikrer en sund madkultur på skolen⁹.

I interviewene med skolelederne er der blevet spurgt ind til, om deres skole har en overordnet kostpolitik, herunder er medtaget, hvis skolen har nedskrevet principper for sund kost. Dette er tilfældet for 47 % af alle skoler i Slagelse Kommune. På folkeskolerne er der udarbejdet en kostpolitik/principper for kost på 59 % af skolerne, og på de private/friskolerne er tallet 50 %. Se nedenstående tabel.

<i>Tabel 1. Skoleledernes svar på om deres skole har en kostpolitik eller nedskrevet en række principper for sund kost.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	47 %	36
Folkeskolerne + X-Class	59 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	0 %	4
Private/friskolerne	50 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	25 %	4

⁴ Biltoft-Jensen A, Ygil KH, Christensen LM, Christensen SM & Christensen T 2005.

⁵ <http://www.si-folkesundhed.dk/Statistik/Noegleta%20boern/Livsstil/Kost.aspx>

⁶ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

⁷ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

⁸ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

⁹ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

Skolernes kostpolitikker/principper for kost er i flere af tilfældene udsprunget som et ønske fra skolebestyrelsens side. Men også skolens ledelse, det pædagogiske personale og skolernes elevråd har i de fleste tilfælde været med til at udarbejde politikken. I mange af de udarbejdede kostpolitikker vægtes den vejledende del (både til forældre og elever), samt de overordnede rammer for at et sundt måltid kan indtages. I politikkerne og de nedskrevne principper er der på langt størstedelen af skolerne ikke fokuseret på at beskrive handleplaner eller succeskriterier i forhold til udmøntningen af politikken.

Morgenmad/madpakker

I interviewene er der spurgt ind til, om personalet på skolerne oplever, at der er elever, der ikke får spist morgenmad. Svaret på dette spørgsmål afhænger meget af, om skolen er en overbygningsskole eller ej. På de mindre skoler hvor eleverne er til og med 6. klasse, der er skolelederne af den opfattelse, at eleverne generelt får spist morgenmad. På overbygningsskolerne herved primært byskolerne, er oplevelsen en anden, idet mange af de ældre elever kommer i skole uden at have spist morgenmad. Som en konsekvens af dette er der enkelte skoler, der i deres kantine tilbyder, at eleverne kan købe morgenmad (eks. Dalrose Centralskole og Broskolen). På langt størstedelen af skolerne kan de mindste elever spise morgenmad i morgen SFO'en. Undersøgelser viser, at ved et uregelmæssigt måltidsmønster er der større risiko for, at der i stedet spises meget usund mad mellem måltiderne. Hvis morgenmaden udelades, kan det komme til at betyde, at den samlede kost indeholder for meget sukker og fedt, og derved er der større risiko for at udvikle overvægt¹⁰. Der er også spurgt ind til, om eleverne har madpakker med og til madpakkernes kvalitet. Her er der igen store variationer i forhold til skoleledernes subjektive svar. Det overordnede billede er, at det primært er i overbygningsskolerne, hvor madpakkerne ikke er medbragt. Men også på de skoler hvor der er en del elever fra de lavere socioøkonomiske lag, oplever skolelederne, at eleverne i mindre omfang har en sund og nærende madpakke med hjemmefra. På kommunens tiendeklassecenter X-Class fortæller de interviewede, at der er rigtig mange af skolens elever, der ikke får spist morgenmad, og derudover er det meget få af eleverne, der har medbragt en madpakke. Dette resulterer i, at eleverne handler ind i byen i frikvartererne, og det er ofte usunde varer, der handles.

Madordninger/skolebod/mulighed for indkøb af mad i kantine

Ifølge litteraturen på området konkluderes det, at gratis skolemadsordninger kan forbedre sundheden - målt i vækst og øget indlæring - blandt socialt dårligere stillede børn¹¹. Kortlægningen på skolerne viser, at mange af skolerne har afprøvet forskellige løsninger i forhold til madordninger, men de fleste skoler har opgivet, at få maden leveret udefra. Grunden til dette skyldes en række forskellige årsager bl.a. manglende interesse fra elevernes side i forhold til indkøb af maden på sigt, ordningerne var for dyre, flere firmaer gik konkurs, og maden var på nogle af skolerne af for dårlig kvalitet. Studier viser, at børn i skoler, hvor der ikke sælges fedt og sukkerholdige fødevarer, har et højere indtag af frugt og grønt¹². Modsat har tilgængeligheden til usund mad og snacks i skoleboden, kantine, i en automat eller i nærliggende butikker uden for skoleområdet vist at nedsætte skolebørns indtag af frugt og grønt til frokost¹³.

I interviewet er der spurgt ind til, om skolen har en kantine, bod eller anden madordning. Dette er tilfældet for 64 % af skolerne, hvis der alene ses på tallet for folkeskolerne, er tallet 59 %. Se nedenstående tabel:

¹⁰ <http://www.hbsc.dk/download/HBSC-Rapport-2006.pdf>

¹¹ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

¹² French SA & Wechsler H. 2004.

¹³ Wechsler H, Devereaux RS, Davis M, Collins J & Using 2000.

<i>Tabel 2. Skoleledernes svar på om deres skole har en kantine, bod eller anden madordning.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	64 %	36
Folkeskolerne + X-Class	59 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	50 %	4
Private/friskolerne	67 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	100 %	4

Skoleboden er ifølge de interviewede et supplement til elevernes madpakker. I forhold til det udvalg som sælges i boderne på de forskellige skoler, må det konstateres, at udvalget generelt ser fornuftigt ud i forhold til varernes indhold af fedt og sukker. Skolelederne fortæller, at der er blevet strammet meget op på, hvad der må sælges i boderne i forhold til tidligere. Tre af folkeskolerne har fået etableret køkkener, så de kan drive egentligt kantinedrift. Skolelederne på disse skoler fortæller, at det har været omkostningsfuldt at etablere, men de er meget glade for, at de nu kan tilbyde skolens elever at købe sund mad på skolen. De skoler der har iværksat kantinedrift har oplevet, at der var et behov for at tilbyde deres elever et sundt og nærende måltid. På Nymarkskolen siger skolelederen følgende om skolens køkken:

” Vi tror på, vi får nogle elever, der lærer og trives mere. Jeg kan ikke dokumentere det endnu, men vi kan godt se tegnene. Vi kan mærke, at der er mere ro på, og at eleverne er mere nærværende i timerne”.

På Nørrevangsskolen har ledelsen besluttet, at 0.-1. klasse får gratis skolemad hver dag. Denne beslutning er taget, fordi ledelsen oplevede, at ikke alle elever fik nærende mad med hjemmefra. I det kommende skoleår er det planen, at alle skolens elever skal have tilbuddet om at få gratis frokost. Skolen bliver heldagsskole, og derfor er det ifølge skolelederen vigtigt, at eleverne indtager et sundt og nærende måltid, imens de er i skolen. På Dalmoose Centralskole samt Flakkebjerg Skole er der etableret et samarbejde med Dalmoose hallen, som leverer sunde boller mv. til skolerne hver dag. Ifølge skolelederne er det en god ordning, og der er en del elever, der benytter sig af dette tilbud hver dag.

Skolelederne er i interviewene blevet spurgt, om de ville være interesserede i at være en del af et fremtidigt sundt cafeteria (samarbejde vedr. sund skolemad/madleveringsordning eks. fra en nærliggende hal). Der er ikke spurgt på de skoler, hvor skolerne allerede har etableret tiltag. På langt størstedelen af skolerne er skolelederne positive overfor et evt. fremtidigt samarbejde vedr. levering af skolemad. Flere skoleledere pointerer i den forbindelse, at der ikke må være for meget administrativt arbejde tilknyttet til en sådan løsning. Skolelederen på Tårnborgh Skole svarer følgende på spørgsmålet, om de vil være en del af et fremtidigt sundt cafeteria:

”Ja vi er da bestemt åbne overfor det. Men ikke som et generelt pålæg om, at alle børn på Tårnborgh Skole skal underlægge sig den ordning. Men at have muligheden ville da bestemt være interessant”.

Enkelte skoleledere er derimod af den opfattelse, at det er forældrenes ansvar at sørge for deres børns mad, og derfor vil de ikke umiddelbart tilbyde en sådan ordning på deres skole.

Drikkevarer (herunder vandautomat og sukkerholdige drikke)

Litteraturen synliggør, at et forbud mod sukkerholdige drikke i timerne kombineret med opfordringer til kun at drikke vand i skoletiden har vist, at kunne reducere indtaget af sukkersøde drikkevarer¹⁴. Derudover har undersøgelser vist, at elever og lærere drikker mere

¹⁴ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

vand på skoler, der har forbedret tilgængeligheden til friskt og koldt drikkevand, samtidig med at der opfordres til at drikke mere vand¹⁵.

I interviewene er der spurgt ind til, om eleverne har let adgang til drikkevand herunder, om der er opsat vandautomater på skolen. Ifølge skolelederne har eleverne i Slagelse Kommune generelt let adgang til drikkevand. På mange af skolerne er der håndvaske i klasselokalerne og på gangene. På 27 % af folkeskolerne og på 17 % af privat/friskolerne er der desuden opsat vandautomater. Se nedenstående tabel.

<i>Tabel 3. Skoleledernes svar på om deres skole har opsat vandautomater.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	19 %	36
Folkeskolerne + X-Class	27 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	0 %	4
Private/friskolerne	17 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	0 %	4

På mange af skolerne opfordres eleverne til at drikke vand eks. i forbindelse med frokosten. På Nørrevangsskolen serveres der vand i kander til eleverne i forbindelse med frokosten. Skolelederne er videre blevet spurgt, om det er tilladt at drikke sukkerholdige drikke i timerne. Langt størstedelen af de interviewede fortæller, at der er en klar holdning til, at der ikke indtages sukkerholdige drikke i timerne, og lærerne opfordrer eleverne til at drikke vand. På flere af skolerne er det nedskrevet i skolens kostpolitik, at sukkerholdige drikke ikke bør medtages i skoletiden.

Regler for kost i frikvartererne

I interviewene er skolelederne blevet spurgt, om de ældste elever må forlade matriklen i skoletiden. Dette må 22 % af eleverne på skolerne i Slagelse Kommune. På 27 % af folkeskolerne og på 33 % af privatskolerne må eleverne forlade skolen i frikvartererne. Se nedenstående tabel:

<i>Tabel 4. Skoleledernes svar på om de ældste elever må forlade matriklen i frikvartererne.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	22 %	36
Folkeskolerne + X-Class	27 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	0 %	4
Private/friskolerne	33 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	0 %	4

Eleverne har derved tilladelse til at gå ud og handle. Ifølge skolelederne er det især usunde varer, som eleverne køber i frikvartererne. Flere af skolelederne er af den opfattelse, at det vil forbedre elevernes sundhed, hvis det bliver forbudt at forlade matriklen i skoletiden. Skolebestyrelserne på enkelte skoler har den opfattelse, at der ikke skal være regler og restriktioner på dette område.

4.2 Fysisk aktivitet/motion/bevægelse

Sundhedsstyrelsen anbefaler, at børn og unge i skolealderen er aktive mindst 60 minutter om dagen, idet fysisk aktivitet/motion/bevægelse gavner børn og unge på en lang række områder. Fysisk aktivitet dækker over alle former for bevægelse, der øger energiomsætningen, eksempelvis bevægelse i skolen, bevægelse i hjemmet, aktiv transport og forskellige former for lege. Derudover anbefaler Sundhedsstyrelsen, at alle børn og unge under 18 år mindst to gange ugentligt bevæger sig i 20-30 minutter med høj intensitet. Fysisk aktivitet har positiv indflydelse på en lang række områder, idet fysisk aktivitet kan forebygge udvikling af fedme

¹⁵ Water for Health Conference Report - the importance of drinking water for public health policy 2005.

og en række livsstilssygdomme (eks. diabetes 2, knogleskørhed og visse kræftformer). Derudover har fysisk aktivitet en positiv indflydelse på stofskiftet, de motoriske færdigheder, indlæringssevnen/koncentrationsniveauet, livsglæden, trivslen samt de sociale relationer. I forhold til trivsel så fremhæver flere undersøgelser, at der er en sammenhæng mellem børns trivsel og graden af fysisk aktivitet. Aktive børn er bedre til at indgå i sociale sammenhænge, de er gladere for deres skole, har færre sygedage og har mere selvtillid end inaktive børn¹⁶. En analyse gennemført i 2003 på ni videnskabelige studier viser videre, at der er positiv sammenhæng mellem fysisk aktivitet og kognitive processer, som er en forudsætning for læring. De fundne sammenhænge er specielt udtalt i de yngste klasser¹⁷.

Litteraturen viser videre, at fra 13-15 års alderen ses et markant fald i idrætsdeltagelse i tilknytning til en forening¹⁸.

Slagelse Kommune er fra 2010-2012 blevet breddeidrætskommune, hvilket betyder, at der er stor fokus på bevægelse og motion i kommunen i de kommende år. Kommunen har fået tilskud fra Kulturministeriet og Nordea-fonden til fire projekter på børne- og ungeområdet, hvoraf to af projekterne er på skoleområdet. Breddeidrætsudvalget er af den opfattelse, at alle danske børn skal have lejlighed til at erfare glæden ved idræt, leg og bevægelse på en måde, så børnene får en livslang glæde ved idræt og fysisk aktivitet. "Overordnet bør målet være, at alle børn og unge får mulighed for mindst 7 timers idræt og fysisk aktivitet om ugen"¹⁹. I Breddeidrætsudvalgets rapport er der listet en række tendenser i forhold til idrætsdeltagelse i Danmark²⁰. En af tendenserne viser, at når der skal fokus på børn og unge, der ikke i forvejen er fysisk aktive, kan det ifølge udvalget være nyttigt at fokusere på en styrkelse af skoleidrætten samt muligheder for aktiv leg i frikvartererne og efter skoletid²¹. Breddeudvalget har opstillet en række anbefalinger i forhold til, hvordan bevægelse og idræt kan integreres i skoledagen:

At *kommunerne* sammen med de lokale uddannelsesinstitutioner gør en særlig indsats i forhold til:

- Efteruddannelses tiltag for lærere og pædagoger
- Oprettelse af 'edderkoppestillinger' til styrkelse af samspillet mellem skole, institutioner og idrættens aktører
- Inddragelse af gæsteundervisere i idrætsundervisningen
- At kommunerne og skolerne ved planlægningen for grundskolen tager højde for, at alle elever i grundskolen bør have mulighed for en times motion og bevægelse om dagen i skolehverdagen, samt, at der i højere grad end i dag lægges vægt på en mere organiseret brug af frikvarter og skolefritidsordningers mulighed for at skabe fysisk aktivitet
- At kommunerne og skolerne inddrager fysisk aktivitet i undervisningen i andre fag end idræt i grundskolen
- At *idrættens organisationer og Dansk Skoleidræt inspirerer* skolerne til at oprette legepatruljer, hvor større børn fungerer som aktivitetsledere for mindre børn

I forhold til at opnå Sundhedsstyrelsens og breddeidrætsudvalgets anbefalinger om 1 times daglig motion, spiller skolen, som ovenstående belyser, en væsentlig rolle. Det er derfor vigtigt, at skolerne har skabt en struktur, rum og tid til at skolens elever motiveres og udfordres til fysisk aktivitet/motion/bevægelse. Det er meget centralt, at eleverne har adgang

¹⁶ <http://www.cancer.dk/fysisk+aktivitet/motion+i+hverdagen/bevaegelse+i+skoletiden/>

¹⁷ Sibley & Etnier, 2003

¹⁸ http://www.kum.dk/graphics/kum/Netpub/Idr%E6t%20for%20alle/Idraet_for_alle_Baggrund_og_analyse.pdf

¹⁹ http://www.kum.dk/graphics/kum/Netpub/Idr%E6t%20for%20alle/Idraet_for_alle_Baggrund_og_analyse.pdf

²⁰ http://www.kum.dk/graphics/kum/Netpub/Idr%E6t%20for%20alle/Idraet_for_alle_Baggrund_og_analyse.pdf

²¹ http://www.kum.dk/graphics/kum/Netpub/Idr%E6t%20for%20alle/Idraet_for_alle_Baggrund_og_analyse.pdf

til rammer, der appellerer til fysisk aktivitet i løbet af hele skoledagen og gerne efter skoletid (eks. i SFO regi)²².

En litteraturgennemgang med 21 skolebaserede interventioner viser, at bedre muligheder for fysisk aktivitet i løbet af skoledagen bidrog væsentligt til, at børn og unges samlede niveau for fysisk aktivitet var øget. Ligeledes kan fysisk aktivitet i skolen være en støtte til generelle ændringer i fysisk aktivitetsniveau hos børn. Forbedret sundhedsundervisning, støtte til adfærd ændringer samt muligheder for forskellige typer af aktiviteter, der giver børnene mulighed for at udvikle deres færdigheder og kendskabet til forskellige typer af fysisk aktivitet i løbet af skoledagen, viste i halvdelen af de inkluderede studier, at kunne øge den fysiske aktivitet i løbet af skoledagen og i fritiden²³. Litteraturen viser videre, at en flerstrengt skolestrategi er mest effektiv dvs. en strategi, der både indeholder en læringskomponent (f.eks. undervisning i helbredseffekter af fysisk aktivitet og viden om anbefalinger samt idrætstimer) og en miljøkomponent (f.eks. skolepolitikker og ændringer af de fysiske rammer på skolen, så de understøtter en fysisk aktiv hverdag). Mange studier peger endvidere på, at nogle af de vigtigste faktorer for børns fysiske aktivitetsniveau er forældre og venners fysiske aktivitetsniveau samt social støtte fra familie og venner til at være fysisk aktiv²⁴.

Bevægelsespolitik

I interviewene med skolelederne er der blevet spurgt ind til, om skolerne har udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik. Der er ingen skoler i Slagelse Kommune, som har udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik. Se nedenstående figur.

<i>Tabel 5. Skoleledernes svar på om der er udarbejdet en overordnet bevægelsespolitik på skolen.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	0 %	36
Folkeskolerne + X-Class	0 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	0 %	4
Private/friskolerne	0 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	0 %	4

I mange af interviewene bliver det dog synligt i forbindelse med skoleledernes svar, at området tillægges en væsentlig betydning, ikke mindst fordi flere af lederne er opmærksomme på sammenhængen mellem elevernes indlæring og deres fysiske aktivitetsniveau. Center for Skole har i deres udviklingsaftale indskrevet, at skolerne i kommunen skal arbejde for, at alle elever er aktive minimum 1 time i skoletiden. Dette er videre indskrevet i skolernes virksomhedsaftaler, hvor skolerne er mere præcise i forhold til, hvor de vil lægge fokus i forhold til at integrere bevægelse i elevernes skoledag. Skolelederne er derfor opmærksomme på emnet fysisk aktivitet/motion/bevægelse i interviewene.

Motion i skoletiden udover de fastlagte idrætstimer

I interviewene er skolelederne blevet spurgt, om skolens elever tilbydes bevægelse/motion i skoletiden udover de fastlagte idrætstimer. Mange af skolerne arbejder på forskellig vis med at integrere bevægelse i skoletiden i de boglige undervisningstimer. På Antvorskov Skole har indskolingsklasserne morgenmotion, og skoledagen indledes således med en løbetur, hvorefter der er læsning på programmet. Boeslunde Skole, Flakkebjerg Skole, Kirkeskovsskolen, Marievangsskolen, Skælskør Skole samt Vesterlose Skole har også morgenmotion i mindre eller større omfang. På Baggesenskolen er der etableret en projektklasse, som indleder hver morgen med en gåtur, hvorefter der spises et sundt morgenmåltid på skolen. På Nymarksskolen er der i 5. klasse tre gange om ugen en lektion, der består af læsning og løb. På Vemmelev Skole er der etableret faget Krop og læring, som de ældste elever kan vælge som valgfag. I

²² National Institute For Health and Clinical Excellence 2009.

²³ Pedersen, Norman, Christensen, Skov & Curtis 2009.

²⁴ <http://www.hbsc.dk/download/HBSC-Rapport-2006.pdf>

dette fag afprøves en række idrætsdiscipliner, og eleverne har teoriundervisning. På Trelleborg Friskole har eleverne fra 0.-6. klasse fast 4 idrætstimer om ugen. Skolelederne har generelt gode erfaringer med de tiltag, der er etableret og lærerne oplever, at bevægelsesdelen medfører, at eleverne er mere koncentrerede i timerne.

Fysisk aktivitet/motion/bevægelse i frikvartererne herunder åben hal/legepatruljer/lange frikvarterer

Litteraturen viser, at legemiljøet herunder skolegården har stor betydning for børn og unges leg og bevægelse. Et dansk studie viser, at mens der ingen sammenhæng er mellem antallet af faciliteter og fysisk aktivitet på de yngste klassetrin, er der en tydelig sammenhæng på højere klassetrin. Elever der havde adgang til mange udendørs faciliteter havde næsten tre gange højere odds for at være fysisk aktive dagligt i frikvartererne end elever med få udendørs faciliteter²⁵. Ifølge litteraturen findes der en række forskellige legetyper, der helst skal findes på legepladsen, før den omfavner alle elever. Det handler om legetyperne - fantasilege, kampelege, bevægelseslege, højaktivitetslege, konstruktionslege og sports- eller spilaktivitet. I forbindelse med interviewene har skolelederne i langt de fleste tilfælde vist deres skoles faciliteter frem herunder skolegården samt de omkringliggende områder, hvor eleverne kan lege og være fysisk aktive i frikvartererne. Der er store variationer i forhold til skolernes legefaciliteter og grønne områder. Det generelle billede af skolernes legepladser er, at størsteparten af skolerne har nogle gode og velfungerende legepladser. Der er dog ikke set så specifikt på de enkelte legepladser, så der kan konkluderes på, i hvor høj grad de benyttes, og om de appellerer til, at der kan foretages alle de ovennævnte legetyper.

På 25 % af alle skoler i kommunen er der etableret åben gymnastiksal eller åben hal i en række af frikvartererne. Hvis der alene ses på tallet fra folkeskolerne, er tallet 27 %.

<i>Tabel 6. Andel af skoler der har etableret åbengymnastiksal/hal i frikvartererne.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	25 %	36
Folkeskolerne + X-Class	27 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	25 %	4
Private/friskolerne	33 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	0 %	4

Åben hal/gymnastiksal er arrangeret forskelligt, eksempelvis kan det være lærerne, der står for dette eller elevrådet. Skolelederne er meget begejstrede for at have iværksat disse tiltag og fortæller, at det er et tilløbsstykke.

På mange danske skoler er der etableret legepatruljer, hvilket også gælder for 27 % af folkeskolerne i Slagelse Kommune. Legepatruljer har til hensigt at skabe fysisk aktivitet for eleverne i frikvartererne gennem leg og bevægelse. Det er typisk de ældre elever som igangsætter lege for de yngre elever. I en evaluering af projekt legepatruljer ses det, at tovholderlærerne mener, at legepatruljen får fat i nogle af de elever, der ellers ikke er så aktive i frikvartererne, og er et godt tilbud til de svagere elever²⁶. Skolerne i Slagelse har også gode erfaringer med legepatruljer. Eksempelvis fortæller skolelederen fra Antvorskov Skole, at eleverne i højere grad leger med hinanden på tværs af klassetrin, efter legepatrulje ordningen er etableret. På Baggesensskolen er skolelederen også begejstret for legepatruljen, idet den i samspil med venskabsklasser har været medvirkende til, at der i dag er færre konflikter i skolegården. På Eggeslevmagle Skole fortæller skolelederen, at de har valgt at uddanne lærere og pædagoger til legepatruljer, og dette har også været en succes. På mange af de skoler hvor der ikke på nuværende tidspunkt er etableret legepatruljer, er skolelederne interesseret i hjælp til etablering af legepatruljer.

²⁵ Ibsen, Toftegaard og Klinker 2010.

²⁶ Sander 2007.

På Trelleborg Friskole er det prioriteret, at eleverne skal have lange frikvarterer (35 min. midt på dagen), så eleverne kan nå at bevæge sig så meget som muligt. På Trelleborg Friskole er der derudover ugentligt rollespil på programmet i et af de store frikvarterer. Litteraturen synliggør, at elevers aktivitetsniveau i et frikvarter stiger gradvist. De første 5-10 minutter rører eleverne sig ikke rigtigt, men i længere frikvarterer rører de sig mere og mere. En time lader til at være en god grænse, før niveauet daler igen²⁷.

Samarbejde med omkringliggende foreninger/klubber/tilbud om idræt efter skoletid

Folkeskoleloven giver skolerne frihed til at etablere samarbejde med idrætsforeninger om eksempelvis idrætsundervisning i folkeskolen. Gymnastikkaravanen under DGI og Projekt Skolesport har begge til formål at styrke arbejdet med at fremme børn og unges fysiske aktivitetsniveau i folkeskoler, SFO'er og foreninger. I interviewene med skolelederne er der spurgt ind til, om skolen har et samarbejde med omkringliggende idrætsforeninger. En del skoler har et uforpligtende samarbejde med en række idrætsforeninger. Mange af skolelederne er dog interesseret i et tættere samarbejde. Skolelederen fra Antvorskov Skole foreslår, at der udarbejdes et skema, hvor kontaktpersonerne fra de forskellige foreninger står opført, så det kan være tilgængeligt for lærerne. Skolelederen fra Broskolen fortæller, at skolen er med i et projekt, hvor der er fokus på at få unge mennesker til at deltage i det etablerede foreningsliv. Skolelederen fra Flakkebjerg Skole foreslår, at der etableres en aktivitets/foreningsdag, hvor skolerne kan afprøve forskellige idrætsaktiviteter. Skolelederne er generelt meget åbne overfor et kommende samarbejde med de lokale idrætsforeninger.

Efteruddannelse af idrætslærere/lærere/pædagoger

Skolelederne er blevet spurgt om deres holdning til en evt. iværksættelse af korte og målrettede aktivitetskurser for lærerne. Mange af skolelederne er meget interesseret i, at deres lærere kan deltage i sådanne aktivitetskurser og herved få kompetenceudvikling. Flere skoleledere nævner, at de også mener, det er afgørende, at pædagoger fra SFO eller fritidshjemmene deltager.

²⁷ http://videnskab.dk/content/dk/krop_sundhed/leg_i_skolen_giver_overvagtige_born_langt_bedre_kondi

4.3 Trivsel

Børn og unge tilbringer mange timer i skolen hver dag hvilket gør, at deres trivsel her har stor betydning for deres velvære, sundhedsadfærd og præstationer i skolen. Sundhedsmæssigt er dårlig skoletrivsel associeret med uhensigtsmæssige vaner som rygning, usund kost og stort forbrug af alkohol. Elever, der trives dårligt i skolen, er endvidere hyppigere belastet af symptomer såsom hovedpine, mavepine, søvnløshed og nervøsitet end de elever, der trives godt i skolen. Ovenstående tendenser er taget fra Skolebørnsundersøgelsen (Health Behaviour in Scholl-aged Children), som synliggør, at børn der mobbes, har flere helbredsproblemer samt psykosomatiske symptomer. De er eksempelvis oftere ikke glade for livet, føler sig oftere ensomme og hjælpeløse, end børn der ikke bliver mobbet²⁸. Litteraturen viser videre, at dårlig trivsel ikke kun har betydning for eleven her og nu, men også for den fremtidige trivsel. Tilfredshed med skolen virker desuden positivt på indlæringen, idet elever lærer mere effektivt, hvis de er glade, tror på sig selv, synes om lærerne og føler, at skolen støtter dem. Omvendt er der risiko for, at børn der ikke trives i skolen, klarer sig dårligt fagligt, falder fra og forlader skolen uden afgangsprøve. Dårlig skoletrivsel kan således hænge sammen med et lavt uddannelsesniveau²⁹. Videre viser litteraturen, at relativt mange danske børn bliver udsat for mobning sammenlignet med de lande, vi normalt sammenligner os med. Men fokus på problemet i skolerne har vist at kunne nedsætte mobning³⁰.

Mobbepolitik/trivselspolitik

I forhold til arbejdet med trivsel på de kommunale skoler er det besluttet, at alle skolebestyrelser på de kommunale skoler pr. 1. august 2009 skal have udarbejdet et værdiregelsæt for skolen. Dette skal indeholde retningslinjer for god adfærd på skolen samt pejlemærker for, hvordan man sikrer god trivsel og et godt undervisningsmiljø både psykisk og fysisk, herunder en overordnet antimobbestrategi. Det skal også gælde i en eventuel skolefritidsordning og i andre skoleaktiviteter som eks. undervisning i fritiden (jf. § 3 i folkeskoleloven). Det vil sige jævnfør folkeskoleloven, at alle folkeskoler skal udarbejde en antimobbestrategi, som skal sætte fokus på konsekvenserne af mobning og indføre redskaber til at bekæmpe mobningen. Det er op til skolen selv at udforme antimobbestrategien samt værdiregelsættet, og det er kommunernes (Center for Skole) opgave, at sørge for det gennemføres på skolen³¹. Skolelederne er i interviewene blevet spurgt, om de har en overordnet mobbepolitik/trivselspolitik. Dette er tilfældet for 67 % af skolerne. Hvis der alene ses på folkeskolerne, er tallet 73 %. I denne andel er medtaget de skoler der har udarbejdet en mobbepolitik, en trivselspolitik, eller hvor den er under udarbejdelse. I størstedelen af tilfældene er politikken udarbejdet af ledelsen. Derefter har politikken været igennem pædagogisk råd samt i skolebestyrelsen og i enkelte tilfælde igennem elevrådet. Se nedenstående tabel.

<i>Tabel 7. Skoleledernes svar på, om der er en overordnet mobbepolitik/trivselspolitik på skolen.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	67 %	36
Folkeskolerne + X-Class	73 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	75 %	4
Private/friskolerne	67 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	25 %	4

²⁸ <http://www.hbsc.dk/download/HBSC-Rapport-2006.pdf>

²⁹ <http://www.hbsc.dk/download/HBSC-Rapport-2006.pdf>

³⁰ <http://www.si-folkesundhed.dk/Statistik/Noegletal%20boern/Trivsel/Mobning.aspx>

³¹ <http://www.uvm.dk/Uddannelse/Folkeskolen/Om%20folkeskolen/Nyheder/Folkeskolen/Udd/Folke/2009/Maj/090528%20Folkeskolerne%20skal%20have%20en%20strategi%20mod%20mobning.aspx>

I forhold til arbejdet med trivsel så benytter folkeskolerne i Slagelse Kommune LP-modellen. LP-modellen er udviklet af professor Thomas Nordahl og er en pædagogisk analysemodel, hvor resultaterne baserer sig på forskning i forståelse af læringsmiljøets betydning for elevernes sociale og faglige læring. Modellen indeholder ikke metoder, der beskriver, hvordan lærere skal takle de enkelte udfordringer i skolehverdagen. LP-modellen lægger derimod vægt på, at lærerne skal have fokus på interaktionen mellem eleven og omgivelserne, og sammen med dette også se kritisk på egen undervisning og klasseledelse³². Ifølge skolelederne er LP-modellen et godt værktøj både i forhold til at måle den generelle trivsel i klasserne samt til at udvikle lærernes egen undervisning. Se følgende citat fra skolelederen på Hvilebjergskolen:

”Vi har været LP-skole i halvandet år, og lærerne er meget glade for det. Sidste år havde vi møde hver anden uge, hvor de i deres LP grupper skulle arbejde. Det er også noget med, at få det ind under huden. I år er det så hver tredje uge, men i hvert fald mindst en gang om måneden. Og lærerne oplever, at det giver ny energi til at håndtere problematikker. Der er jo indbygget kollegial supervision. Vi er glade for det”.

Udover arbejdet med LP-modellen, er der mange af skolerne, der har afsat timer i AKT regi i forhold til trivsel. På Antvorskov skole, Hashøjskolen og Hvilebjergskolen er der ansat en skolerådgiver til at tage sig af trivselsproblemer. På Søndermarksskolen er der ansat en AKT medarbejder, som eleverne kan gå hen til i frikvartererne og snakke med. Og på Marievangsskolen er der afsat ressourcer til en konfliktløser, som de øvrige lærere kan anvende i deres klasser.

³² http://www.lp-modellen.dk/LP-modellen/Om_LP-modellen.aspx

4.4 Seksuel sundhed

I Sundhedsstyrelsens undersøgelse Ung 2006 belyses de unges seksuelle adfærd, deres viden om seksualitet, seksygdomme og uplanlagt graviditet samt deres holdninger til forskellige former for seksualadfærd. Følgende ses en række af resultaterne fra denne undersøgelse, som er fra aldersgruppen 15-24 år³³. Derudover er der medtaget resultater fra en anden undersøgelse, som er udarbejdet for Sundhedsstyrelsen. Heri er undersøgt den samlede befolknings holdning, viden og adfærd i forhold til seksualitet, seksygdomme og hiv³⁴.

Se nedenstående resultater:

- En stor del af de unge giver udtryk for, at de ved nok om emner som prævention, sex, følelser og graviditet. Til gengæld mener kun lidt over halvdelen, at de ved nok om seksygdomme
- De 15-17-åriges primære kilde til viden om seksygdomme er lærere eller ung-til-ung undervisere. Oplysningen i skolen har stor betydning for de unges viden om sex
- Der er en stor gruppe, henholdsvis 14 % drenge og 9 % piger, der slet ikke taler med nogen om seksygdomme
- De unge synes, det er uacceptabelt ikke at beskytte sig mod graviditet. Omvendt mener næste 1/4 af drengene, at det er okay ikke at beskytte sig mod seksygdomme.
- Når de unge ikke bruger prævention ved samleje med en ny partner, er det ofte fordi, de synes, det er besværligt. Desuden mener de unge ikke, at de er i en situation, hvor de vil kunne blive smittet med en seksygdom eller blive gravide
- 60 % af de 15-19 årige ved, at klamydia kan gøre kvinder sterile
- Cirka 25 % af de 15 - 19 årige kender ikke nogen symptomer på klamydia
- Mere end halvdelen af 15-19 årige og 20 - 29 årige ønsker mere information om seksygdomme
- Næsten 25 % af de 15-19 årige ønsker mere viden om seksualitet

Ovenstående resultater viser bl.a., at mange af de unge ønsker mere viden i forhold til seksygdomme, og at oplysning i skolen har en væsentlig betydning for de unges viden om seksuel sundhed. Der findes en del litteratur på området ikke mindst i forhold til de forskellige kønssygdomme herunder deres udbredelse. I forhold til kønssygdommen klamydia skal det nævnes, at der alene i 2005 blev konstateret ca. 24.000 tilfælde i Danmark. Det tyder dog på, at omkring 5 % af den seksuelt aktive del af befolkningen i alderen 16-25 år anses for at være smittet med klamydia³⁵.

Sundhedstjenestens ydelser i Slagelse Kommune:

I Slagelse Kommune er der udarbejdet materialet God Sundhedspraksis. Dette er en beskrivelse af Slagelse Kommunes Sundhedstjenestes ydelser, og den fungerer som en vejledning for Sundhedstjenesten med en beskrivelse af deres opgaver. I forhold til emnet seksuel sundhed står der i God Sundhedspraksis, at Sundhedstjenesten tilbyder en generel sundhedspædagogisk indsats vedrørende almen sundhedsfremme og sygdomsforebyggelse på skolerne i Slagelse Kommune. I 4.-6. klasse er der mulighed for 2 lektioner, som omhandler pubertetsundervisning. Videre er der i 7.-9. klasse mulighed for 2 lektioner omhandlende emnet sundheds- og seksualundervisning samt familiekundskab (jf. Undervisningsministeriets faghæfte nr. 21). For at undersøge Sundhedstjenestens rolle nærmere, er der taget kontakt til en af sundhedsplejerskerne, som er ansat i Sundhedstjenesten i Slagelse Kommune og medlem af temagruppen omhandlende seksuel sundhed i Sund By Netværket. Ifølge hende er det tilbud, som skolerne benytter tilbuddet om pubertetsundervisning, og undervisningen

³³ http://www.sst.dk/publ/PUBL2007/CFF/UNG2006/UNG2006_SMFATN.PDF

³⁴ http://www.sst.dk/publ/2004/Undersoeg_seksualitet_hovedrapp.pdf

³⁵ <http://www.sst.dk/Sundhed%20og%20forebyggelse/Seksualitet/Seksygdomme/Klamydia.aspx>

foregår primært i 5. klasse. Her underviser sundhedsplejerskerne via metoden aktive vurderinger i de kropslige forandringer, organerne gennemgås, og der er vejledning i forhold til menstruation. Sundhedstjenesten tilbyder først undervisning i emnet seksuel sundhed i 7-9 klasse. På nuværende tidspunkt har hun ikke været ude på disse klassetrin. Derimod er der en del lærere, der henvender sig og søger støtte, bl.a. udlåner Sundhedstjenesten materiale, der kan benyttes til seksualundervisning. I forlængelse heraf fortæller lederen af Sundhedstjenesten, at der på enkelte skoler er sundhedsplejersker, der underviser i emnet seksuel sundhed i 7-9 klasse.

I SundhedsEksperimentariumet³⁶ som Sundhedstjenesten udfører på eleverne i 9. klasse, er der ikke decideret opgaver/spørgsmål i forhold til seksuel sundhed, det der kommer tættest på, er emnet intimafstand. Sundhedsplejersken fortæller i den forbindelse, at ca. 1/5 af pigerne spørger ind til prævention (aldrig drengene) i forbindelse med deltagelse i SundhedsEksperimentariumet.

Overordnede aktiviteter på skolerne i forhold til emnet seksuel sundhed:

I interviewene med skolelederne er der spurgte ind til, om skolen har faste overordnede aktiviteter omkring emnet seksuel sundhed udover den orientering/det arbejde, der er i de timeløse fag samt samarbejdet med de kommunale sundhedsplejersker. Interviewene anskueliggør, at skolelederne generelt ikke har det store overblik over, hvad der foregår i forhold til emnet seksuel sundhed. Ifølge skolelederne er der ingen overordnede tiltag på området. En række skoler har imidlertid haft besøg af sexkaravanen samt haft sygeplejerskestuderende eller unge ude og undervise/debatere. Derudover har en række skoler deltaget i Uge Sex kampagnen, som er en seksualoplysningskampagne i uge 6, der handler om at give de unge handlekompeter og viden. Alle lærere fra landets skoler får tilbuddet om at modtage gratis seksualundervisningsmateriale. De skoleledere der fortæller, at de har deltaget i kampagnen har kun positive erfaringer herfra.

Derudover fortæller mange af skolelederne, at de har et godt samarbejde med Sundhedstjenesten, som ofte kommer ud og fortæller om seksuel sundhed i 5. klasse. I den forbindelse skal det præciseres, at det faktisk ikke er dette, som der undervises i fra Sundhedstjenestens side i 5. klasse. Det er derimod emnet pubertet, som er omdrejningspunktet. Generelt kan det konkluderes ud fra interviewene, at seksuel sundhed var det emne, som skolelederne i interviewene havde sværest ved at forholde sig til. Hvilket følgende citat fint illustrerer:

"Jeg ved, at det er der (Seksuel undervisning), og vi har altid haft et godt samarbejde med sundhedsplejersken, som kommer ud og underviser. Og det er netop sundhedsplejersken, fordi det er lettere at stille nogle spørgsmål til hende. Så vi har den der faste undervisning. Så tager vi det op i forbindelse med vores sundhedsuger. Men jeg ved ikke, om de forpligtiger sig (lærerne) 100 %, som de bør. Det er jeg desværre nødt til at sige".

³⁶ En forebyggende helbredsundersøgelse (sundhedsstatus), når den unge går i 9. klasse. Undersøgelsen foregår på klassebasis på baggrund af et 'Sundhedseksperimentarium'. Sundhedseksperimentariet består af en række små værksteder, hvor de unge tester deres sundhed og får oplysninger om forskellige problemstillinger, der er centrale i deres liv lige nu.

4.5 Rusmidler (herunder illegale stoffer og alkohol)

Ifølge litteraturen begynder danske unge, at drikke alkohol tidligere end unge i de fleste andre europæiske lande. De unge drikker også meget og er mere fulde end unge fra de fleste andre europæiske lande³⁷. Den internationale undersøgelse Health Behavior in School-aged Children (HBSC rapporten fra 2002) sammenligner bl.a. unges drikkeadfærd på tværs af landene. Her ses, at flest danske 15-årige har været fulde to eller flere gange, henholdsvis 65 % af pigerne og 68 % af drengene. Derudover indtager de danske 15-årige en femteplads med hensyn til at drikke alkohol hver uge³⁸.

Et stort alkoholforbrug for unge mennesker kan have konsekvenser både på kort og på lang sigt. Af mere kortsigtede konsekvenser kan de unge oftere opleve konflikter med venner og familie, at de oftere kommer ud for ulykker, og at de oftere har uønskede seksuelle oplevelser. På lang sigt viser litteraturen, at et tidligt og højt alkoholforbrug er forbundet med højere sygelighed og dødelighed i voksenalderen. Derudover kan der opstå mange sociale og familiære problemer senere hen i livet som en konsekvens af alkoholforbruget.

Undersøgelser viser endvidere, at forældrenes alkoholforbrug og deres normer omkring de unges alkoholforbrug har stor betydning for, hvor meget de unge drikker, og hvor tidligt de begynder at drikke. Unge der oplever, at deres forældre accepterer, at de drikker alkohol, har et langt større alkoholforbrug end unge, der oplever, at forældrene er stærke modstandere³⁹. Børn ønsker, at forældre sætter grænser, går i dialog, og markerer klare holdninger for brug af alkohol⁴⁰.

Børn i alkoholramte familier

Nogle børn vokser op i familier, hvor der er et meget stort alkoholforbrug. Ifølge en rapport fra Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed fra 2008 vokser ca. 122.000 børn i alderen 0-18 år op i familier med alkoholmisbrug. Derudover viser undersøgelsen, at 181.000 19-35 årige er vokset op i familier med alkoholmisbrug. Undersøgelsen viser videre, at 632.000 danskere lige nu lever i eller er vokset op i en familie med alkoholmisbrug⁴¹. Disse familier vil oftest være belastede, og børnene vil være i større risiko for selv at udvikle misbrugsproblemer som voksne. Ifølge litteraturen vil ca. hvert tredje barn, der vokser op i en familie med alkoholproblemer, selv udvikle et misbrug på et senere tidspunkt i livet⁴². For børn i familier med alkoholmisbrug viser litteraturen, at 10 % får en psykiatrisk diagnose mod 5 % blandt andre børn, og 40 % har symptomer på belastning.

Stoffer

Brugen af illegale stoffer har ifølge litteraturen efter en årelang stigning stabiliseret sig inden for de seneste år. En stor del af de unge eksperimenterer dog fortsat med illegale stoffer. Hash er det stof, der er mest udbredt, og blandt de 16-20 årige har 39 % af drengene og 28 % af pigerne prøvet hash. Heraf har 11 % af drengene og 5 % af pigerne prøvet det inden for den seneste måned⁴³. Det er mindre udbredt at afprøve andre illegale stoffer end hash, og litteraturen viser, at 13 % af drengene og 7 % af pigerne har prøvet et andet illegalt stof end hash nogensinde⁴⁴. Det er især stimulerende stoffer (amfetamin, kokain og ecstasy), der eksperimenteres med, endvidere ses det, at brugen af kokain er steget de sidste år⁴⁵.

³⁷ Hibell B, Andersson B, Bjarnasson T et al. Report 2003.

³⁸ <http://www.hbsc.dk/download/HBSC-Rapport-2006.pdf>

³⁹ <http://www.hbsc.dk/download/rapp-2002.pdf>

⁴⁰ http://sundby.planck.mocsystems.com/uploads/tx_ttproducts/datasheet/15skridtitlforebyggelseafalkoholproblemer.pdf

⁴¹ http://www.si-folkesundhed.dk/upload/alkohol_i_danmark_2008.pdf

⁴² Lindgaard 2002.

⁴³ http://www.sst.dk/publ/Publ2008/CFF/Boern/Boern_unge_sundhed2008.pdf

⁴⁴ http://www.sst.dk/publ/Publ2008/CFF/Boern/Boern_unge_sundhed2008.pdf

⁴⁵ http://www.sst.dk/publ/Publ2008/CFF/Boern/Boern_unge_sundhed2008.pdf

De unge er i MULD-undersøgelserne⁴⁶ blevet spurgt, om deres alder første gang de prøvede hash, og første gang de prøvede andre stoffer (hvis de altså havde prøvet andre stoffer). Den gennemsnitlige debutalder for hash ligger på 15,2 år og for brug af andre stoffer på 15,6 år⁴⁷. Konsekvenserne ved at eksperimentere med illegale stoffer kan resultere i ulykker, psykoser samt akut livstruende forgiftninger. Langvarigt brug af hash og andre stoffer kan bl.a. medføre tanke- og hukommelsesbesvær samt social isolation fra den "normale" vennekreds.

Rusmiddelpolitik

I interviewene er der spurgt ind til, om den enkelte skole har udarbejdet en rusmiddelpolitik (i forhold til stof og alkohol). Dette er tilfældet for 19 % af skolerne i Slagelse Kommune, hvis der ses på folkeskolerne alene, er tallet 23 %. Der er ingen af privat/friskolerne, som har udarbejdet en politik på dette område. Se nedenstående tabel.

<i>Tabel 8. Skoleledernes svar på om der er udarbejdet en rusmiddelpolitik på deres skole.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	19 %	36
Folkeskolerne + X-Class	23 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	0 %	4
Private/friskolerne	0 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	50 %	4

I forlængelse heraf er der spurgt ind til, hvem der har udarbejdet politikken. Til dette svarer størstedelen af skolelederne, at det er ledelsen på de respektive skoler, der har taget initiativ til dette arbejde. Herefter er politikken fremlagt til drøftelse i lærergruppen/pædagogisk råd samt i skolebestyrelsen. I forhold til det fremtidige arbejde på dette område vil repræsentanter fra de 5 forebyggelsesgrupper, der er nedsat i Slagelse Kommune udarbejde et udkast til en fælles overordnet rusmiddelpolitik på skoleområdet inden udgangen af 2010. De lokale politikker på de enkelte skoler under Center for Skole skal udarbejdes med udgangspunkt i den fælles overordnede politik. Alle skoler under Center for Skole skal senest medio 2011 have afsluttet arbejdet med at udarbejde en lokal rusmiddelpolitik⁴⁸.

I interviewene er der videre spurgt ind til, om skolen har igangsat overordnede aktiviteter i relation til emnerne alkohol og illegale stoffer. En del af skolelederne fortæller, at der foregår en række forebyggelsesaktiviteter på rusmiddelområdet. I den forbindelse fremhæves samarbejde med SSP konsulenterne positivt, og flere af skolelederne fortæller, at de har fået uddannet personale (nøglepersoner) til støtte for børn i familier med alkoholproblemer. På Baggesens skolen i Korsør fortæller skolelederen, at der været afholdt flere foredrag om emnet både for elever og forældre. Blandt andet har Rusnavigatørerne fra København været på skolen og arbejdet med emnet. Flere af skolelederne fortæller videre, at når der er sociale arrangementer herunder forældrearrangementer på deres skoler, så er det ikke muligt at købe alkohol.

⁴⁶ MULD står for monitorering af unges livsstil og dagligdag.

⁴⁷ http://www.sst.dk/publ/Publ2006/CFF/MULD/MULD00_04.pdf

⁴⁸ Taget fra udviklingsaftalen for området Skoler og SFO i Slagelse Kommune.

4.6 Rygning

Hvert år starter omkring 13.000 børn og unge med at ryge⁴⁹. I den sammenhæng har landets skoler en stor betydning, idet skolen er en vigtig platform i forhold til at forebygge, at eleverne bliver rygere⁵⁰. I 2002 havde 15 % af drengene og 9 % af pigerne i 5. klasse prøvet at ryge. I 7. klasse havde 38 % af drengene og 32 % af pigerne prøvet at ryge, og i 9. klasse var det 54 % af drengene og 60 % af pigerne⁵¹.

International samt dansk litteratur peger på, at bl.a. skolernes rygepolitikker har en betydning for, om eleverne starter med at ryge eller ej⁵². Litteraturen viser, at elever, der ser andre børn/unge eller lærere ryge i skoletiden, har en øget risiko for selv at blive rygere⁵³. Kræftens Bekæmpelse har udarbejdet en undersøgelse vedr. risiko for rygestart blandt efterskoleelever. Undersøgelsen viser, rygevaneudviklingen over et skoleår blandt de elever, hvor det var muligt at sammenkoble baseline- og follow-up undersøgelsen (forløbsgruppen), og heri ses en markant stigning i rygeprævalens. Før skolestart røg 23,1 % regelmæssigt, hvilket er steget til 29,2 % mod slutningen af skoleåret. Denne stigning dækker over 11,5 % af ikke-rygerne, som er blevet til rygere. Dette svarer til omkring 1.900 efterskoleelever på landsplan, som er startet med at ryge⁵⁴. I forhold til litteraturen er der bred enighed om, at rygning blandt venner har en væsentlig betydning for rygeudviklingen hos unge⁵⁵. Derudover viser undersøgelser, at børn og unge identificerer sig med deres lærere, og de kan i et vist omfang blive præget af deres holdninger og adfærd⁵⁶. I forhold til forældre viser litteraturen, at sandsynligheden for, at unge begynder at ryge stiger, hvis en eller flere forældre ryger⁵⁷. Udover de ovennævnte faktorerers betydning for børn og unges rygeudvikling har følgende faktorer også en afgørende betydning: Demografiske forhold, genetiske/biologiske forhold, holdninger og viden om rygning, oplevelse af antallet af rygere (flertalsmisforståelser), sociale forhold, ydre forhold herunder pris på cigaretter, reklamer samt generelt rygning i det offentlige rum⁵⁸.

Rygepolitik/rygning på skolens område

Flere undersøgelser peger således på, at rygeregler i skoler (under forudsætning af at de håndhæves) mindsker risikoen for, at børn/unge begynder med at ryge⁵⁹. I Slagelse Kommunes rygepolitik er det beskrevet, at medarbejderne på skoleområdet må ryge på udendørsarealer, hvor der ikke færdes børn og unge, og hvor medarbejderne ikke er synlige for børn og unge⁶⁰. Medarbejderne må herved gerne, ifølge kommunens rygepolitik, ryge på skolens matrikel, hvis det er udendørs og ikke synligt for eleverne.

I interviewene med skolelederne, er der spurgt ind til skolens rygepolitik, der er bl.a. lagt vægt på at undersøge, om lærerne må ryge på skolens område (matriklen). Dette er tilfældet på 56 % af alle skolerne, hvis folkeskolerne undersøges alene er tallet 59 %. Se nedenstående tabel:

⁴⁹ Kræftens Bekæmpelse 2010

⁵⁰ Kræftens Bekæmpelse 2010.

⁵¹ http://www.si-folkesundhed.dk/upload/kap_30_b%C3%B8rn.pdf

⁵² Kræftens Bekæmpelse 2010.

⁵³ Kræftens Bekæmpelse 2010.

⁵⁴ P D Jensen og N Nielsen 2006

⁵⁵ P Dalum og P. D Jensen 2007.

⁵⁶ Kræftens Bekæmpelse 2006.

⁵⁷ P Dalum og P. D Jensen 2007.

⁵⁸ P Dalum og P. D Jensen 2007.

⁵⁹ P Dalum og P. D Jensen 2007.

⁶⁰ <http://intranet.slagelse.dk/C17/6%20Rygning%20på%20arbejdspladsen/default.aspx>

<i>Tabel 9. Skoleledernes svar på om skolens personale må ryge på matriklen.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	56 %	36
Folkeskolerne + X-Class	59 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	50 %	4
Private/friskolerne	50 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	50 %	4

En af de kommunale folkeskoler overholder ikke kommunens rygepolitik, idet eleverne kan se lærerne ryge. Der arbejdes på at etablere et sted, hvor det ikke er synligt.

Loven forbyder, at eleverne må ryge på skolens matrikel. Dette lever samtlige skoler under Center for Skole samt de privat/friskolerne i Slagelse Kommune op til. På tre af de specialskoler som kommunen har tilsyn med, må eleverne gerne ryge på matriklen. Elever der må forlade matriklen i frikvartererne kan gå udenfor skolernes område og ryge, idet rygeloven ikke forbyder rygning generelt i skoletiden. For at undersøge i hvor stort omfang det er gældende i Slagelse Kommune, er der i interviewene spurgt ind til hvilke regler, der er gældende for hver enkelt skole.

På 31 % af alle skoler må overbygningseleverne forlade skolen og ryge i frikvartererne eller ryge på matriklen (specialskolerne som kommunen har tilsyn med). Når der alene ses på folkeskolerne, er tallet 27 % (disse skoler er alle byskoler). På nogle af skolerne skal eleverne have forældretilladelse til at ryge udenfor matriklen.

Se nedenstående tabel:

<i>Tabel 10. Skoleledernes svar på om overbygningseleverne må ryge i frikvartererne ude for skolens matrikel.</i>	Procent % (ja)	Antal (N)
Skolerne samlet	31 %	36
Folkeskolerne + X-Class	27 %	22
Specialskoler (under Center for Skole)	0 %	4
Private/friskolerne	33 %	6
Specialskolerne (som Center for Skole har tilsyn med)	75 %	4

Forebyggelse

Ifølge Kræftens Bekæmpelse mangler der teoristyring på den tobaksrelaterede forebyggelse i folkeskolen. Undervisningen afhænger ofte af, om skolelederen eller lærerne brænder for emnet⁶¹. I interviewene med skolelederne er det tydeligt, at det er meget forskelligt i hvor stort omfang forebyggelse af rygning tillægges en væsentlig rolle. Der er således ikke iværksat særlig mange overordnede aktiviteter i forhold til forebyggelse af rygning på skolerne.

De interviewede skoleledere er i forlængelse af snakken om skolens rygepolitik blevet spurgt om, de har et tilbud til skolens elever om rygestop. På en del af skolerne (især landskolerne) oplever skolelederne, at der ikke er nogle af deres elever, der ryger. En række af skolelederne på de store byskoler oplever derimod, at der er en del af skolens elever, der ryger. Den skole der topper med flest rygende elever er tiendeklassercenteret X- Class. Der er ingen af skolerne der på nuværende tidspunkt har et fast tilbud om hjælp til rygestop til eleverne. Flere af skolelederne er interesseret i et sådant tilbud, hvis det etableres i kommunen. Udover rygestop giver flere skoleledere udtryk for, at de gerne vil arbejde mere overordnet med tobaksforebyggelse.

Der er afprøvet en række forebyggelsesinterventioner for elever i folkeskolen på tobaksområdet. En af de relativt få vellykkede indsatser er det norske VÆRrøykFRI program, som er en landsdækkende indsats koordineret af den norske Sundhedsstyrelse. Eleverne

⁶¹ P Dalum og P. D Jensen 2007.

modtager 19 lektioners tobaksundervisning i 7.-9. klasse, derudover er der en forældreindsats samt uddannelse af kontaktlærere på skolen⁶². På baggrund af erfaringer fra denne indsats har Kræftens Bekæmpelse i samarbejde med Syddansk Universitet igangsat Projekt X:IT. Projekt X:IT er et tilbud til kommuner, der vil gøre en ekstra indsats for at holde unge røgfrie. Indsatsen er rettet mod elever i 7.-9. klasse og bygger på tre elementer: Skolen (herunder rygeregler og undervisning), røgfri kontrakter mellem unge og forældre samt forældreinddragelse. Slagelse Kommune deltager i dette projekt med folkeskolerne (Broskolen, Marievangsskolen samt Søndermarksskolen).

I forhold til generel forebyggelse har Kræftens Bekæmpelse en lang række af anbefalinger. På nationalt niveau anbefaler de følgende: At priser på tobak sættes væsentligt op. At rygning forbydes i det offentlige rum, især de steder hvor unge færdes: skoler, idrætshaller, sportspladser og fritidsklubber. At ansatte ikke må ryge i samvær med børnene. At fokus øges på massemediernes påvirkning⁶³.

⁶² P Dalum og P. D Jensen 2007.

⁶³ P Dalum og P. D Jensen 2007.

5. Anbefalinger samt råd i forhold til at styrke den fremtidige indsats

Rapporten afsluttes med en række anbefalinger samt råd, som er rettet mod to niveauer, idet der gives inspiration til arbejdet på centerniveau samt på skoleniveau. En række af anbefalingerne er fra Forebyggelseskommissionens rapport "*Vi kan leve længere og sundere*" - anbefalinger til en styrket forebyggende indsats⁶⁴ samt Cowis rapport " Forslag til grundlæggende indsatser i den borgerrettede forebyggelse og sundhedsfremme i kommunerne⁶⁵". Derudover er rådene givet ud fra den eksisterende litteratur på området, samt de erfaringer kortlægningen har bidraget med af skolerne i Slagelse Kommune. Det er i forbindelse med anbefalingerne/rådene vigtigt at understrege, at det ikke vil være muligt for skolerne at arbejde med alle indsatser/emner på en gang.

5.1 Kost/drikkevarer

Anbefalinger samt råd til Centerniveau

I forhold til emnet kost/drikkevarer anbefales det, at der fra centerniveaus side udarbejdes en vejledende handleplan i forhold til kost/drikkevarer på skoleområdet. Der bør tages udgangspunkt i den overordnede kostpolitik for skole og daginstitutioner, som allerede er udarbejdet i Slagelse Kommune. Handleplanen bør bl.a. indeholde målsætninger herunder læringsperspektivet/pædagogiske mål samt forslag til hvordan kost og drikke kan indarbejdes i skolens trinmål samt i hjemkundskabsundervisningen.

Derudover anbefales det, at der arbejdes videre på centerniveau i forhold til, om der på sigt kan etableres et fremtidigt sundt cafeteria (evt. samarbejde vedr. sund skolemad med hal og skole).

Status for kommunen i forhold til kost/drikkevarer er, at dette arbejde prioriteres i den kommende udviklingsaftale for Center for Skole 2012.

Anbefalinger samt råd til skolerne

I forlængelse af det ovenstående anbefales det, at alle skoler på baggrund af den overordnede vejledende handleplan fra centerniveaus side får udarbejdet en lokal mad- og måltidspolitik med dertilhørende handleplan. De skoler der allerede har udarbejdet en mad- og måltidspolitik anbefales også at udarbejde handleplaner samt succeskriterier i forhold til udmøntningen af politikken. Involvering af elever, forældre og skolebestyrelser i processen er centralt, da det kan øge ejerskabet til politikken og dermed øge muligheden for et vellykket forløb.

Følgende gives en række konkrete råd til skolerne, idet de rådes til:

- At der er let adgang til koldt drikkevand hvor hygiejnen er i orden
- At der er krav til, at der ikke drikkes sukkerholdige drikke i skoletiden
- At der ikke sælges usunde ting som sodavand, slik eller lignende på skolen
- At der er en sund skolebod – tilgængelighed til sund mad
- At der er et frugtfrikvarter/frugtordning. At der evt. er skemalagt tid til et sundt mellemmåltid, idet der sættes fokus på den sunde kost
- At etablere gode rammer for måltidet, f.eks. hvad angår tid og indretning af lokaler
- At have udgangsforbud for de ældre elever, så de ikke kan handle i frikvartererne
- At der er undervisning om mad og måltider (undervisningen kan bestå af både information om sund mad og af aktiviteter, hvor eleverne er med til at udvikle og tilberede maden/måltidet)

⁶⁴ http://www.forebyggelseskommissionen.dk/Files/Billeder/betaenkning/Forebyggelseskommissionen__rapport.pdf

⁶⁵ <http://www.cowi.dk/menu/project/Oekonomimanagementogplanlaegning/Oekonomiskeanalyserogmetoder/Documents/Forslag%20til%20grundl%C3%A6ggende%20indsatser%20i%20den%20borgerrettede%20forebyggelse%20og%20sundhedsfremme%20i%20kommunerne.pdf>

5.2 Fysisk aktivitet/motion/bevægelse

Anbefalinger samt råd til Centerniveau

I forhold til emnet fysisk aktivitet/motion/bevægelse anbefales det, at der overordnet fra Centerniveaus side *udarbejdes en bevægelsespolitik for skoleområdet*. Det anbefales, at politikken indeholder en *handleplan* samt en række succeskriterier i forhold til udmøntningen af politikken. Der er ved at blive igangsat en lang række af bevægelsesaktiviteter i forbindelse med kommunens deltagelse som breddeidrætskommune. Derudover har skolerne under Center for Skole i deres virksomhedsaftaler beskrevet, hvordan de vil opprioritere dette område. Det er disse erfaringer samt erfaringer fra andre dele af landet, som bør danne baggrund for bevægelsespolitikken samt en dertilhørende vejledende handleplan. Kommunen kan gennem bevægelsespolitikken på skoleområdet fastlægge, hvilke visioner og prioriteringer der skal være bærende for at sikre børn og unge en aktiv hverdag på kommunens skoler. Emnet er allerede højt på dagsordenen på skolerne, og en bevægelsespolitik/handleplan vil kunne synliggøre dette arbejde yderligere. Status for kommunen er, at dette arbejde prioriteres højt i 2010-2012, idet kommunen er breddeidrætskommune og i udviklingsaftalen er indskrevet, at skolerne under Center for Skole skal arbejde for at integrere en times motion i elevernes hverdag.

Anbefalinger samt råd til skolerne

På de enkelte skoler anbefales det, at *der arbejdes på at opfylde Sundhedsstyrelsens anbefaling til børn og unge om, at alle børn og unge bør være fysisk aktive med mindst moderat intensitet i 60 minutter om dagen*. Derudover anbefales det, at *der arbejdes på at eleverne mindst to gange om ugen udfører aktiviteter med høj intensitet af 20-30 minutters varighed*.

Følgende gives en række konkrete råd til skolerne, idet de rådes til:

- *At sikre gode rammer for fysisk aktivitet i skolen samt har udstyr og miljøer der appellerer til fysisk aktivitet/motion/bevægelse*
- *At indarbejde fysisk aktivitet/motion/bevægelse i skolens boglige fag*
- *At kompetenceudvikle lærerne samt pædagogerne på området*
- *At udvikle differentierede tilbud til piger/drenge samt små/store elever*
- *At der lægges vægt på mere organiseret brug af frikvartererne eksempelvis kan der arbejdes med længere frikvarterer, åben hal/gymnastiksal i frikvartererne, aktiverende gårdvagter samt legepatruljer*
- *At inddrage ressourcepersoner uden for skolen, der kan være med til at opkvalificere arbejdet på dette område*
- *At opkvalificere samarbejdet med de omkringliggende idrætsforeninger/klubber*
- *At iværksætte en flerstrengt bevægelsesstrategi*
- *At inddrage forældrene evt. via temadage med fokus på fysisk aktivitet*

5.3 Trivsel

Anbefalinger samt råd til Centerniveau

I forhold til emnet trivsel anbefales, at det fra centerniveaus side *prioriteres at undersøge om skolerne udarbejder det værdiregelsæt samt den overordnede antimobbestrategi*, som skolerne ifølge folkeskoleloven er forpligtigede til at udarbejde. Kommunen har ansvaret for, at eleverne trives i skolen, derfor er det vigtigt at sætte elevernes sociale trivsel på dagsordenen. Status for kommunen er, at Center for Skole følger op årligt.

Anbefalinger samt råd til skolerne

I forlængelse af ovenstående anbefales det, at *de skoler som ikke har udarbejdet eller nedskrevet et værdiregelsæt og en antimobbestrategi gør dette*. Følgende gives en række konkrete råd til skolerne, idet de rådes til:

- *At prioritere og afsætte ressourcer til arbejdet med trivsel*
- *At arbejde med LP-modellen (skolerne under Center for Skole)*
- *At følge op på resultaterne fra undersøgelserne som foretages i forbindelse med arbejdet med LP-modellen (skolerne under Center for Skole)*
- *At involvere eleverne og give dem et ansvar (eksempelvis via legepatruljer og venskabsklasser)*
- *At sætte arbejdet med elevernes sociale trivsel på dagsordenen i skolens pædagogiske praksis*

5.4 Seksuel sundhed

Anbefalinger samt råd til Centerniveau

I forhold til emnet seksuel sundhed anbefales, at det fra kommunens side sikres, at der *bliver undervist i emnet samt at kvaliteten er fyldestgørende*. I den forbindelse er det vigtigt, at faget *gøres mere synligt*, og at *fagets status øges*.

Endvidere anbefales det, at der *sikres et tværkommunalt samarbejde* om seksuel sundhed herunder et samarbejde omkring diverse kampagner på området.

Status for kommunen er, at dette emne ikke på nuværende tidspunkt er prioriteret i udviklingsaftalerne.

Anbefalinger samt råd til skolerne

Der *anbefales, at skolerne arbejder med emnet som de er forpligtet til* herunder sørger for et netværk, der kan undervise i seksuel sundhed i samarbejde med Sundhedstjenesten.

Følgende gives en række konkrete råd til skolerne, idet de rådes til:

- *At sikre og prioritere seksualundervisningen og styrke fagets omfang og indhold*
- *At sikre kompetenceudvikling af lærerne og sundhedsplejerskerne i forhold til undervisningen i seksuel sundhed*
- *At få en ressourceperson på skolen, som kan rådgive de øvrige lærere om seksuel sundhed. Eksempelvis kan der udpeges to sundhedsplejersker som kan være ressourcepersoner på området*
- *At anvende Sundhedstjenesten i højere grad herunder samarbejde om tværfaglige forløb med skolens lærere*
- *At iværksætte overordnede aktiviteter vedr. seksuel sundhed*
- *At Sundhedstjenesten i højere grad end det er tilfældet i dag inddrager seksuelle emner eks. emnet prævention ved udskolingsundersøgelse*
- *At der generelt er mere fokus på seksuel sundhed i udskolingen evt. via metoden aktive vurderinger eller ung til ung-metoden*
- *At eleverne sikres kendskab til seksualitet herunder viden om de forskellige kønssygdomme*
- *At sikre sammenhæng med den øvrige sundhedsundervisning*
- *At der anvendes erfaringer fra temagruppen seksuel sundhed under Sundby Netværket*

5.5 Rusmidler (herunder illegale stoffer og alkohol)

Anbefalinger samt råd til Centerniveau

I forhold til emnet rusmidler anbefales det, at der udarbejdes en *overordnet rusmiddelpolitik* på børne- og unge området i kommunen. Derudover anbefales det, at *kommunen beskytter de børn og unge, der vokser op i familier med alkoholproblemer*, ved at der fra centerniveaus side er udarbejdet faste retningslinjer for, hvad den enkelte lærer/pædagog kan gøre i forhold til barnet og forældrene.

Status for kommunen er, at de fem forebyggelsesgrupper i kommunen er ved at udarbejde en overordnet rusmiddelpolitik til dagtilbud samt skole. Ved udgangen af 2011 bør alle skoler

under Center for Skole have en lokal rusmiddelpolitik. Dette arbejde er indskrevet i Center for Skoles udviklingsaftale.

Anbefalinger samt råd til skolerne

På de enkelte skoler anbefales det jævnfør ovenstående, at der udarbejdes en lokal rusmiddelpolitik, hvor fundamentet er den overordnede rusmiddelpolitik.

Følgende gives en række konkrete råd til skolerne, idet de rådes til:

- *At skolen er alkoholfrit område, så der ikke drikkes på skolen, mens der er elever tilstede – hverken på lærerværelset eller ved forældreaftener*
- *At få ressourcepersoner ud på skolerne der kan rådgive både lærere og elever om emnet*
- *At samarbejde med kommunens aktører om emnet eks. SSP.*
- *At bruge nøglepersoner der er uddannet på skolerne til støtte for børn i familier med alkoholproblemer*
- *At sætte fokus på emnerne ved forældremøder samt inddrage skolebestyrelsen*

5.6 Rygning

Anbefalinger samt råd til Centerniveau

I forhold til emnet rygning anbefales det, at der tages en *personalemæssig eller en overordnet politisk beslutning om et forbud mod at personalet (idet de er rollemodeller) ryger på skolerne* i Slagelse Kommune. Rygning bør ikke forekomme i forbindelse med børn og unge, og derfor bør der være et forbud mod rygning på skoler, i SFO'er og i andre regi, hvor børn og unge opholder sig. Endelig anbefales, at *det sikres at kravet om sundhedsundervisning i skolen i forhold til rygning overholdes.*

Status for kommunen er, at tre skoler er tilmeldt til projekt X:It (rygeforebyggende projekt) som igangsættes medio 2010. Erfaringerne herfra vil være med til at danne baggrund for det videre arbejde, så alle kommunens børn og unge på sigt modtager ensartet rygeforebyggende undervisning.

Følgende gives en række konkrete råd til skolerne, idet de rådes til:

- *At eleverne forbydes at ryge i skoletiden – matriklen må ikke forlades*
- *At alle elever modtager ensartede rygeforebyggende indsatser herunder undervisning og information om rygning og dens konsekvenser*
- *At skolen benytter sig af tilbuddet om projekt X-IT, hvis evalueringen af pilotprojektet er positiv*
- *At forældrene inddrages i forebyggelsen evt. at have rygning på som emne ved et forældremøde*
- *At kommunen har tilbud om rygestop til deres elever (evt. X-Hale). Så antallet af unges rygefællesskaber reduceres*
- *At kommunen har tilbud om rygestop til skolens personale, idet de er rollemodeller*
- *At lærerne på skolen er rollemodeller og derved i ord og handlinger tager afstand fra rygning*

5.7 Øvrige anbefalinger

- *Det anbefales, at de mange faggrupper inden for kommunen opfordres til at samarbejde i højere grad end det er tilfældet i dag i forhold til at fremme sundhed på skolerne i Slagelse kommune*
- *Det anbefales, at der udarbejdes et tilbudskatalog over hvilke sundhedstilbud, der er i Slagelse kommune*

- *Det anbefales, at der udarbejdes et skema hvor kontaktpersoner fra de forskellige idrætsforeninger er opført, hvilket kan være en hjælp til skolens lærere i forhold til sparring/inspiration*

6. Litteraturliste:

- Biltoft-Jensen A, Ygil KH, Christensen LM, Christensen SM, Christensen T. Forslag til retningslinjer for sund kost i skoler og institutioner. Danmarks Fødevarerforsknig 2005.
- French SA, Wechsler H. School-based research and initiatives: fruit and vegetable environment, policy, and pricing workshop. *Prev Med* 2004;39:S101-S107.
- Hibell B, Andersson B, Bjarnasson T et al. The ESPAD Report 2003. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries. ESPAD 2004.
- Ibsen, Toftegaard og Klinker. Børn og fysisk aktivitet på Vesterbro. Center for forskning i idræt, Sundhed og Civilsamfund 2010.
- Lindgaard Helle. Voksne børn fra familier med alkoholproblemer – mestring og modstandsdygtighed. Center for rusmiddelforskning Aarhus Universitet 2002.
- P D Jensen og N Nielsen, Risiko for rygestart blandt efterskolelever. *Kræftens Bekæmpelse* 2006.
- P Dalum og P. D Jensen. Hvordan forebygges børns og unges rygestart? Årsager til rygestart og effekten af rygeforebyggelse i grundskolen. *Kræftens Bekæmpelse* 2007.
- Christian Hollemann Pedersen, Kasper Norman, Sidse Christensen, Lauritz Rohden Skov og Tine Curtis. 12 skridt til fremme af sund kost og fysisk aktivitet - den gode kommunale model. Sund By Netværket og Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, København 2009.
- Kræftens Bekæmpelse* 2006. Forebyg rygning blandt børn og unge – et inspirationskatalog til kommunerne.
- Kræftens Bekæmpelse* 2010. Rygeregler i folkeskolen 2009.
- Lindegard. Voksne børn fra familier med alkoholproblemer – mestring og modstandsdygtighed. Center for rusmiddelforskning. Aarhus Universitet 2002.
- Sander Braad Mette. Evaluering af projekt legepatruljen. 2007
- Sibley BA, Etnier JL. 2003 The relationship between physical activity and cognition in children: a meta-analysis. *Pediatr.Exerc.Sci.* 15, 243-256. 2003
- Slagelse kommunes Sundhedspolitik
- Slagelse kommunens Fritidspolitik
- "Voksnes alkoholvaner" - Rapport fra Sundhedsstyrelsen og Statens Institut for Folkesundhed 2008
- Wechsler H, Devereaux RS, Davis M, Collins J. Using. "The school environment to promote physical activity and healthy eating". *Prev Med* 2000;31(2):S121-S137.
- Promoting physical activity, active play and sport for pre-school and school-age children and young people in family, pre-school, school and community settings. London, UK.: National Institute for Health and Clinical Excellence; 2009. Report No.: 17.
- Water for Health Conference Report - the importance of drinking water for public health policy 2005.
- World Health Organization. The first ten years. Genève world Health Organization 1958.

Web Litteraturliste:

- <http://www.cancer.dk/fysisk+aktivitet/motion+i+hverdagen/bevaegelse+i+skoletiden/>
- <http://www.hbsc.dk/download/rapp-2002.pdf>
- www.hbsc.dk/download/HBSC-Rapport-2006.pdf
- http://www.kum.dk/graphics/kum/Netpub/Idr%E6t%20for%20alle/Idraet_for_alle_Baggrund_og_analyse.pdf
- <http://www.si-folkesundhed.dk/Statistik/Noegleta%20boern/Livsstil/Kost.aspx>

http://www.sst.dk/publ/Publ2004/Undersoeg_seksualitet_hovedrapp.pdf

<http://www.sst.dk/Sundhed%20og%20forebyggelse/Seksualitet/Sexsygdomme/Klamydia.aspx>

http://videnskab.dk/content/dk/krop_sundhed/leg_i_skolen_giver_overvagtige_born_langt_bedre_kondi

<http://www.si-folkesundhed.dk/Statistik/Noegletal%20boern/Trivsel/Mobning.aspx>

<http://www.uvm.dk/Uddannelse/Folkeskolen/Om%20folkeskolen/Nyheder/Folkeskolen/Udd/Folke/2009/Maj/090528%20Folkeskolerne%20skal%20have%20en%20strategi%20mod%20mobning.aspx>

http://www.lp-modellen.dk/LP-modellen/Om_LP-modellen.aspx

http://www.sst.dk/publ/Publ2006/CFF/MULD/MULD00_04.pdf

http://www.sst.dk/publ/Publ2008/CFF/Boern/Boern_unge_sundhed2008.pdf

http://www.si-folkesundhed.dk/upload/kap_30_b%C3%B8m.pdf

http://www.sst.dk/publ/PUBL2007/CFF/UNG2006/UNG2006_SMFATN.PDF

http://www.si-folkesundhed.dk/upload/alkohol_i_danmark_2008.pdf

http://sundby.planck.mocsystems.com/uploads/tx_ttproducts/datasheet/15skridtitlforebyggelseafalkoholproblemer.pdf

<http://intranet.slagelse.dk/C17/6%20Rygning%20p%C3%A5%20arbejdspladsen/default.aspx>

http://www.forebyggelseskommisionen.dk/Files/Billeder/betaenkning/Forebyggelseskommisionen_rapport.pdf

<http://www.cowi.dk/menu/project/Oekonomimanagementogplanlaegning/Oekonomiskeanalyserogmetoder/Documents/Forslag%20til%20grundl%C3%A6ggende%20indsatser%20i%20den%20borgerrettede%20forebyggelse%20og%20sundhedsfremme%20i%20kommunerne.pdf>